مەترسی پیشەیی لە پیادەکردنی کاری کۆمەڵایەتیدا
توێژینەوەیەکی مەیدانییە لە شاری سلێمانی

م.ی. چرۆ محمد فرج
بەشی کاری کۆمەڵایەتی/کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان
زانکۆی سلێمانی

بەشی یەکەم: لایەنی تیۆری توێژینەوەکە:

١: چوارچێوەی گشتی توێژینەوەکە:

١:١: کێشەی توێژینەوەکە: کێشەی توێژینەوەکە سەرچاوە دەگرێت لە لەبەرچاونەگرتنی پێویست یان گرنگی نەدانی پێویست بە (مەترسی) لە کارە مرۆییەکاندا (پیشە دەروونی و کۆمەڵایەتییەکاندا) لە چوارچێوەی پیادەکردنەکانی کاری کۆمەڵایەتیدا ولەلایەن پیشەگەرانی ئەو بوارانەوە بێت یان لەلایەن لایەنی یەکەم کە بەکارهێنەرانن یان لەلایەن لایەنی سێیەم کە کەسانی ترن و پەیوەندیدارن بە بارودۆخ یان کێشەی لایەنی یەکەم.

مەترسی پیشەیی هۆکارێکی سەرەکییە لە ڕێژە و ئاستی چالاکی ڕۆڵی پیشەیی پیشەگەران لە بواری کارە مرۆییەکاندا، چونکە دەبێتە هۆی کەمی سوودوەرگرتن یاخود سوودوەرنەگرتن لە توانای پیشەگەران وەکو ئەوەی چاوەڕێکراوە یان وەکو پێویست، هەرئەوەش هۆکاری تووشبوونی پیشە مرۆییەکانە بە نوشستی زۆر لەو ڕۆڵە زانستییە پیشەییە چاوەڕوانلێکراوەی کە بۆیاندیاریکراوە، بەجۆرێك وادەکات ئاڕاستەی کارکردنی پیشەییان دەگۆڕێت و ناتوانن بەردەوامبن لە کارکردن لە کێشە و حاڵەتە جۆربەجۆرەکانداو ناگەن بە چارەسەری خوازراوی گونجاو بۆیان وئەوەش ڕەنگدانەوەی نەرێنی دروست کردووە لەسەر تێڕوانین بۆ پیشەکەو توانا و چالاکی ڕۆڵی پیشەیی پیشەگەرانی ئەو بوارانە لەسەر ئاستی تاك یان لەسەر ئاستی گروپ یان لەسەر ئاستی کۆمەڵگە.

١: ٢: گرنگی توێژینەوەکە: ڕۆڵ و گرنگی مەترسی پیشەیی لە توێژینەوە و لێکۆڵینەوە زانستییەکاندا لە بواری کارە مرۆییەکاندا و بەتایبەت لە کاری کۆمەڵایەتیدا دەگەڕێتەوە بۆ کۆتایی سەدەی بیستەم و سەرەتای سەدەی بیست ویەك، وەبایەخ وسەرنجی ئەو گرنگی پێدانە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ڕاستییەی کە کاری مرۆیی لە ڕووی کۆمەڵایەتیی و دەروونییەوە سروشتێکی هەستیاری هەیە ئەوەش بەهۆی مامەڵەکردنی لەگەڵ ژیانی کۆمەڵایەتی مرۆڤ لەڕێی دەستوەردانی پیشەیی لە گرفت و کێشەکاندا بۆ دابینکردنی یارمەتی پێویست و شیاو.

مەترسی پیشەیی سەرهەڵدەدات بەهۆی بارودۆخ و جۆر و کێشەی خاوەنکێشە و چەندێتی و چۆنێتی بەڕێوەچوونی کردارەکانی یارمەتیدانی لە لایەن پیشەگەرەوە و ڕەنگدانەوە و کاریگەری زۆری هەیە لەسەر هەنگاوەکان و کردارەکانی دەستێوەردانی پیشەیی هەر لەسەرەتای پرۆسەی یارمەتیدانەوە بە تایبەتی لە کردارەکانی بڕیارداندا، وەسەرئەنجام ئەوەش کاریگەری زۆر گەورەی هەیە لەسەر تێڕوانینەکان بۆ پیشەی کارە مرۆییەکان و بەتایبەتیش کاری کۆمەڵایەتی لە ڕۆڵ و توانایی پیشەییەکەی وەك هەر پیشەیەکی تر. وەهەروەها کاریگەری دەکاتە سەر ژیانی کەسیی و خێزانی و کۆمەڵایەتی و کۆمەڵگەیی پیشەگەر، هەروەك چۆن کاریگەریش دەکاتە سەر هاوکار و ئەندامە پیشەییەکانی تری پیشەگەر لە ناو دامەزراوە و لە دەرەوەی دامەزراوە و لایەنەکانی تری کێشەی خاوەنکێشە جاچ ڕاستەوخۆ بێت یان ناڕاستەوخۆ وە بەمەبەست بێت یان بێ مەبەست.

لەبەرئەوە پێویست و گرنگە کە سوود لە ڕاوێژ و سەرچاوە و توێژینەوە و لێکۆڵینەوەی زانستی وەربگیرێت کە بابەتی لێکۆڵینەوەکەیە لە توێژینەوەکەی ئێستادا بە ناونیشانی (مەترسی پیشەیی لە پیادەکردنی کاری کۆمەڵایەتیدا).

١: ٣: ئامانجی توێژینەوەکە: لەبەر ڕۆشنایی کێشەیی و گرنگی بابەتی مەترسی پیشەیی لە بوارە مرۆییەکاندا و لەپیادەکردنی کاری کۆمەڵایەتیدا ئامانجی سەرەکی توێژینەوەکە بریتییە لە زانین و دیاریکردنی مەترسی پیشەیی کە ڕووبەڕووی پیشەگەری بواری کاری مرۆیی دەبێتەوە بەهۆی بارودۆخ وجۆری کێشەی خاوەنکێشە لە پیادەکردنی کاری کۆمەڵایەتیدا و ئامانجی سەرەکی چەند ئامانجێکی لاوەکی لە خۆ دەگرێت کە بریتین لە دیاریکردنی مەترسی پیشەیی پیشەگەر بەپێی:

١. جۆری دامەزراوە.
٢. ڕەگەزی پیشەگەر (نێر، مێ).

٣. تەمەنی پیشەگەر (٢٢-٣١، ٣٢-٤١، ٤٢-٥١).

٤. باری کۆمەڵایەتی پیشەگەر (سەڵت، خێزاندار، تاك مردوو).

٥. بڕوانامەی زانستی پیشەگەر (بەکالۆریۆس، ماستەر).

٦. پسپۆڕی پیشەگەر (کۆمەڵایەتی، دەروونی).

٧. ماوەی خزمەتی پیشەیی پیشەگەر (١ساڵ کەمتر، ١-١٥ساڵ، ١٦-٢٥ساڵ).

١: ٤: چەمکە سەرەکییەکانی توێژینەوەکە:

١. مەترسی (Risk):

- مەترسی لە زمانەوانیدا وشەیەکی واتاییە (Abstract)[١]، وە چەمکێکی نوێیە لە ژیانی هاوچەرخدا و بەمانای پێشبینی کردنی بەگومان (نادڵنیا) دێت دەربارەی ڕەفتار یان کردەوەیەکی نەرێنی (زیانبەخش) یان لەدەستدان یان ئازار کە دەشێ لە داهاتوودا ڕووبدات و هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ شتێك کە ئەگەری مەترسی لێدەکرێت.

- لە ڕوی ڕێزمانییەوە مەترسی واتە ئەگەری ڕوودانی زیان[٢].

- لە دەروونناسیدا مەترسی واتە ئەگەر یان سەرکێشی مەترسیدار[٣].

- لە کۆمەڵناسیدا ئەو مەترسییانەیە کە مرۆڤ تووشی دەبێت لە ئەنجامی ڕودانی ڕووداوی چاوەڕوانکراوی لەناکاو و دەبێتە هۆی لەدەستدانی تەواو یان بەشێك بەشێوەیەکی کاتی یان بۆ هەمیشە[٤].

- لە کاری کۆمەڵایەتیدا مەترسی هۆکارێکە کە کاریگەری یان هۆکاری زیادبوونی ڕێژەی ئەگەری دەرکەوتنی فشارە، یان ئەنجامی نەرێنی دوای ڕوودانی ڕووداوێکی نەرێنی یان زەرەرمەند[٥]. بەشێوەیەکی گشتی مەترسی بریتییە لە ئەگەری ڕودانی ڕوداوێکی نەرێنی دیاریکراو لەماوەیەکی دیاریکراودا، یان دەرئەنجامی بەرەنگارییەکی دیاریکراو[٦].

---

1 Department of Health, National Risk Management Programme (2007): Best Practice in Managing Risk, London , Great Britain, p4.

٢ مجمع الوجيز (١٩٩١): طبعة خاصة بوزارة التربية والتعليم، مصر، ص٢٠٢.

٣ جابر، جابر عبدالحميد و علاء الدين كفافي (١٩٩٥) : معجم علم النفس والطب النفسي، الجزء السابع ، دار النهضة العربية، القاهرة، ص٣٣٠٩.

٤ بدوي، أحمد ذكي (١٩٧٨) : معجم مصطلحات العلوم الإجتماعية، الطبعة الأولى ، لبنان، ص٣٩٥.

5 Phyllida, Parsloe (1999): Risk Assessment in Social Care and Social Work, First Published ed., Jessica Kingsley publishers, London, United kingdom, p528.

6 Crouhy, Michel & others (2006): The essentials of risk management, The McGraw-Hill Companies, U.S.A, p20-21.

٢. پیشەیی (Professional):

- پیشـەیی وشـەیەکی وەسـفدارە ئاماژەیـە بـۆ جـۆری پیشـەی دیـاریکراو وناوەکـەی بریتییـە لـە پیشـە (Profession) بەمانای ئەو پیشەیەی کە پێویستی بە بڕوانامە (ڕێپێدان)ی فەرمی هەیە و زۆرجار بەدرێژایی ژیان بەردەوامدەبێت[1].

- پیشە واتە کار کە پێویستی بە شارەزایی و کارامەیی و لێهاتوویی هەیە[2].

- پیشە واتە جۆری ئەو کارەی کە کەسێك دەیکات[3].

- لەم توێژینەوەیەدا مەترسی پیشـەیی بریتییە لە زیانلێکەوتن و لەدەستدانی تەواوەتی یان بەشێك لە لایـەنی جەسـتەیی، لایـەنی دەروونـی، لایـەنی کۆمەڵایـەتی، لەهـەموو لایەنەکانـدا و بەشـێوەیەکی کـاتی یـان بـۆ هەمیشە، کە بەهۆی بارودۆخ و کێشەی خاوەنکێشەوە[4] ڕوودەدات و کاریگەری لەسـەر پیشـە و ژیـانی پیشـەگەر لە ئێستایی و داهاتوویدا دروستدەکات.

٣. پیادەکردن (Practice):

- پیادەکردن بریتییە لـەو چوارچێوە گشتگیرەی کـە تیشکدەخاتە سـەر بەرپرسیاریەتی ئاڵوگۆڕی نێوان پیشەگەر و بەکارهێنەری خزمەتگوزارییـە کۆمەڵایەتییـەکان بۆ مامەڵـەکردن لەگـەڵ کێشـەکان بـە سـوود وەرگـرتن لەو سەرچاوانەی لە کۆمەڵگەدا هەن بۆ ئاسانکاریکردنی بەدەستهێنانیان[5].

- پیادەکردن بریتییە لەو چوارچێوەیەی کە چوارچێوەیەکی تیۆری هەڵبژاردەیی دەبەخشێت بە پیشـەگەر بۆ توانایی پیادەکردنی پیشەیی و بەرپرسیارێتیە سەرەکیەی خۆی دەبینێتەوە لـە گۆڕانکـاری پـلان بۆداڕێـژراو و کرداری چارەسەرکردنی کێشە[6].

- پیـادەکردن بریتییـە لـە جێبـەجێکردنی بنکەیـەکی زانینـی و بـەهای پیشـەیی و کۆمـەڵێکی فـراوان لـە کارامەیی بە ئامانجی گۆڕانکاریکردن لە چوارچێوەی پێنج کرداری یەکـەمی و سـەرەکیدا کـە بریتین لـە (هاندان

---

1 Hazel, Kemshal (2002): Risk Social Policy and Welfare, Philadelphia, First Published, Open University Press, U.S.A, p208.

٢ مجمع الوجيز (١٩٩١): نفس المصدر السابق، ص٥٩٣.

٣ بدوي، أحمد ذكي (١٩٧٨) :معجم مصطلحات العلوم الإجتماعية نفس المصدر السابق، ص٢٩٢.

٤ هەروەها خاوەن کێشە پێی دەگوترێت سودمەند یان خاوەن پێویستی یان بەکارهێنەری خزمەتگوزاری.

٥ سرحان، نظيمة أحمد محمود (٢٠٠٦) : الخدمة الإجتماعية المعاصرة، الطبعة الأولى ، مجموعة النيل العربية، القاهر،ص٢٢٦.

٦ سليمان، حسين حسن و آخرون (٢٠٠٥): الممارسة العامة في الخدمة الإجتماعية مع الفرد و الأسرة، طبعة الأولى،مجد المؤسسة الجامعية للدراسات و النشر والتوزيع، بيروت، لبنان، ص٢٦.

وهێزدان بە خاوەن پێویستی، کارکردنی چالاك لە پەیکەرێکی ڕێکخراو و لە ژێر سەرپەرشتیدا، جێبەجێکردنی هەندێك ڕۆڵی پیشەیی فراوان، بنەما بەڵگەییەکانی پیادەکردن، کارامەیی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە)[1].

- پیادەکردن بریتییە لە گەشەپێدان و داڕشتن و جێبەجێکردنی پلانی گۆڕانکاری لە ڕێی بەکارهێنانی دەستێوەردانی زانستی توێژینەوەیی[2].

- لەم توێژینەوەیەدا پیادەکردن ئاماژەیە بۆ ئەو هەنگاو و کردارە مەیدانیانەی کە پیشەگەر لە چوارچێوەی ڕۆڵی پیشەیی دیاریکراودا ئەنجامیان دەدات بە ئامانجی یارمەتیدانی خاوەن کێشە.

٤. کاری کۆمەڵایەتی (Social Work):

- کاری کۆمەڵایەتی ئاماژەیە بۆ خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی دامەزراوەیی، لە چالاکی کەسی فەرمانبەرانی کاری کۆمەڵایەتی پێکدێت وبریتیە لە بەرەوپێشبردنی تەندروستی و خۆشگوزەرانی خەڵك و یارمەتیدانیان بۆ ئەوەی زیاتر پشت بە خۆیان ببەستن (self-sufficient)، ڕێگریکردن لە پشتبەستن بە کەسانی تر، بەهێزکردنی پەیوەندییە خێزانییەکان، گێڕانەوەی تاکەکان و خێزانەکان و گروپەکان و کۆمەڵگە بۆ پیادەکردنی ڕۆڵە کۆمەڵایەتیەکانیان بە شێوەیەکی سەرکەوتوو[3].

- کاری کۆمەڵایەتی بریتییە لەکۆمەڵێك ئەرك کە لە لایەن ڕاهێنراوان (ئەو کەسانەی کاری کۆمەڵایەتی پیادە دەکەن) یان ئەو پیشەگەرانەی کە یارمەتی خەڵك دەدەن،بەئامانجی باشترکردنی تەندروستی خەڵك (People's Health)، باشترکردنی جۆرێتی ژیانیان (Quality of Life)، بەرزکردنەوەی ئاستی پشت بەستن بە خۆیان وسەربەخۆیی بوون، وپاڵپشتی خێزانەکان، یارمەتیدانی خەڵك بەگشتی و سستم بەشێوەیەکی گشتی بۆ باشترکردنی ڕۆڵی لە ژینگەی کۆمەڵایەتیدا[4].

- پێناسەی جیهانی (نێونەتەوەیی یان نێودەوڵەتی) کاری کۆمەڵایەتی بریتییە لە پیشەی هاندانی گۆڕانی کۆمەڵایەتی و چارەسەرکردنی کێشە لە پەیوەندی نێوان مرۆڤەکاندا و هێزدان و سەربەستکردنی خەڵك بۆ بەدیهێنانی خۆشگوزەرانی، بە بەکارهێنانی تیۆرەکانی ڕەفتاری مرۆڤ و سستەمە کۆمەڵایەتییەکان، لەو خاڵەدا

---

1 Mizrahi, Terry & Larry E. Davis (2008): Encyclopedia of Social Work, 20th Edition, Volume 4, NASW and Oxford Press, New York, p93.
2 Phyllida, Parsloe (1999): Risk Assessment in Social Care and Social Work, Op. Cit., p396.
3 Phyllida, Parsloe (1999): Risk Assessment in Social Care and Social Work, Op. Cit.,p98.
4 Mizrahi, Terry & Larry E. Davis (2008): Encyclopedia of Social Work, Op. Cit.,p112.

دەستوەردان دەكات كە خەڵك لەگەڵ یەكتریدا كارلێكدەكات لەگەڵ ژینگەكەیاندا، بنچینەكەشی بریتییە لە بنەماكانی مافی مرۆڤ و دادپەروەری كۆمەڵایەتی[1].

- لەم توێژینەوەیەدا كاری كۆمەڵایەتی ئاماژەیە بۆ چوارچێوەی پیشەیی كە ڕۆڵی پیشەیی دیاریكراو لە خۆ دەگرێت كە تیایدا یارمەتی دەروونی و كۆمەڵایەتی پێشكەشدەكرێت لەلایەن پیشەگەری بواری دەروونی و كۆمەڵایەتییەوە لە چوارچێوەی دامەزراوەی ڕەسمی دیاریكراودا بەو كەسانەی كە لە بارودۆخێكی نائاسایی جەستەیی و دەروونی و كۆمەڵایەتی و یاساییدان بۆ یارمەتیدانیان بە ئامانجی باشتركردنی ژیانیان و چارەسەری كێشەكانیان.

١: ٥: سنووری توێژینەوەكە: سنوری توێژینەوەكە لە چوارچێوەی جوگرافیدا بریتییە لە دامەزراوە فەرمییەكان (حكومیەكان) لە شاری سلێمانی. سنورە مرۆییەكەی ئەو پیشەگەرانەن كە هەڵگری بڕوانامەی بەكالۆریۆس یان ماستەرن لە بواری كۆمەڵایەتی یان لە بواری دەروونیدا و پیادەی كاری كۆمەڵایەتی دەكەن بە شێواز و ڕێگە و ڕێژە و ئاستی جیاواز بەپێی ڕۆڵە پیشەییەكەیان لە چوارچێوەی دامەزراوە فەرمییەكانی شاری سلێمانیدا. سنوری كاتیی ئەم توێژینەوەیە واتە چوارچێوەی ڕێكارە مەیدانییەكان لەگەڵ لێتوێژراوان (نموونەی توێژینەوەكە) جێبەجێكرا لە بەهار و هاوینی ساڵی خوێندنی (٢٠١٦-٢٠١٧).

٢: چوارچێوەی تیۆری توێژینەوەكە:

٢: ١: بەكارهێنانی مێژوویی "مەترسی" لە توێژینەوەی زانستیدا: سەرەتای بەكارهێنانی وشەی "مەترسی" دەگەڕێتەوە بۆ یارییە پاڵەوانێتییەكان بەمانای ئەگەری بردنەوە یان لە دەستدان. لە سەدەی هەژدەدا مەترسی پەیوەست بوو بە دڵنیایی دەریاییەوە لە هەژماركردنی ئەگەرەكانی گەڕاندنەوەی كەشتی بە سەلامەتی بۆ بەندەر. لە سەردەمی نوێدا (كۆتایی سەدەی نۆزدە وسەدەی بیست) ئەگەر و ئاماری هەژماركراوی مەترسی ڕاستەقینە زۆر لە لایەنەكانی ژیانی كۆمەڵایەتی و ئاسایشی گشتی گرتەوە ومەترسی مایەی سەرقاڵی كۆمەڵگای ڕۆژئاوایی بوو بە جۆرێك كە كۆمەڵگایان ناودەبرد بە "كۆمەڵگای مەترسی"، بە جەختكردنە سەر نا دڵنیایی (Uncertainty)، تاكیبوون (Individualization)، لۆمە -سكاڵا - ناڕەزایی - ڕەخنە[2]. لەسەردەمی نوێخوازی درەنگدا كە ناونراوە بە سەردەمی مەترسی جیهانی (Global risk) و جیادەكرێتەوە بە زانینی

1Holzmann , Robert & others (2003): Social Risk Management The World Bank's Approach To Social Protection In A Globalization World, The Human Development Network The World Bank, Washington, D.C., U.S.A, p27.
2Barry, Monica (2007): Effective Approaches To Risk Assessment In Social Work-An International Literature Review Final Report, Scottish Executive Social Research, University of Stirling, p1.

نادیاریکراو وکتوپڕ و دڵنیانەبوون لە ئەنجام و کاریگەری لە دواڕۆژدا و لەساڵی (١٩٩٩) دا بە جیهانی ڕاکردوو (Runaway world) ئاماژەی پێکرا لەلایەن ڕەخنەگرانەوە، بەوەی کە (مەترسی ڕێکخراو لە چاودێری کۆمەڵایەتیدا بزرە بەهۆی تەکنەلۆژیاوە، کۆتایی هاتنی هەر بەندێکی باو (نەریتی یان شێوازی کۆن) مەترسی توندتر دەکات، مەترسییەکان بەبەردەوامی لە زیاد بووندان[1] . مەترسی لە توێژینەوەی زانستە کۆمەڵایەتییەکاندا سەرەتا گەشەپێکرا لە ئەنترۆپۆلوجی و جوگرافیا و ئەدەبی هونەری ولە تاقیکردنەوەی دەروونیدا لە ئاڕاستەکانی دەروونناسی مەعریفی و تیۆری بڕیاردانی ڕەفتاری و بەڕێوەبردنی خود (Self-management) لە هەڵسەنگاندنی خودی تاك خۆی بۆ مەترسی و سوودی دیاریکراو بۆ نموونە لە پەیوەندی نێوان فشار و بڕیاداندا[2]، لە کرۆکی تەندروستی گشتی (Public Health) وتوێژینەوەکانی سەبارەت بە ئایدز، پاشان لە سیایەتی کۆمەڵایەتی (Social Policy) و ئەدەبیاتی پۆلیسیدا (Policing Literature)، لە کۆمەڵناسی مەترسی (Sociology of Risk)دا لە کۆمەڵگای هاوچەرخدا (Contemporary Society) کە تیشك دەخاتە سەر لایەنەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی (Social Life) دەربارەی خۆشی، گەڕان بەدوای چێژ، مەترسی ڕەگەزی (نێرومێ). مەترسی بابەتێکی گرنگە لە کردارەکانی دەستێوەردانی پیشەیی کارە مرۆییەکاندا لە پیادەکردنی کاری کۆمەڵایەتیدا، لەمەیدانی دادوەریدا (Justice)، لە ماوەی ساڵانی کۆتایی سەدەی بیست و سەرەتاکانی سەدەی بیست ویەك لە چوارچێوەیەکی بابەتییانەدا (Objective) بە "زانستی مەترسی Science of Risk" ناودەبرێت[3] .

٢ : ٢: هۆکارەکانی مەترسی پیشەیی لە خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییەکاندا: هۆکارەکانی مەترسی بریتین لەو گۆڕاوانەی (Variables)، کە ئەگەرەکانی مەترسی پێشبینیکراو زیاتر یان کەمتر دەکەنەوەو دەتوانرێت پۆلێن بکرێن بۆ دوو جۆر:

یەکەم: هۆکارە ئەرێنییەکان: ئەو هۆکارانەن کە ئەگەری ڕوودانی ڕووداوی نەرێنی یان بەردەوامی دۆخی نەرێنی ناهێڵن یان کەمدەکەنەوە و ئەمە بەسوودە بۆ پیشەگەر لە ڕووی تیۆری و مەیدانییەوە لە سەر هەرسێ ئاستی نرخاندن (Assessment) و دەستوەردان (Intervention) و هەڵسەنگاندن (Evaluation). ئەم هۆکارانە دوو جۆر هۆکای تر لەخۆ دەگرن کە بریتین لە:

1Hazel, Kemshall & others (2013): Working with Risk: Skills for Contemporary Social Work, First Published ed., Polity Press, Great Britain, p5-6.
2Stanley, Tony W. (2005): Making Decisions: Social Work Processes And The Construction of Risk(s) in Child Protection Work,PHD, University of Canterbury, England, p63.
3 Stanley, Tony W. (2005): Making Decisions: Social Work Processes And The Construction of Risk(s) in Child Protection Work,PHD, Op. Cit., p16-17,66-71.

١. هۆكاره پارێزەكان: ئەو بارودۆخانەن كە یارمەتی تاكەكان دەدەن لە كەمكردنەوەی (Reduce) مەترسی و هانی خۆگونجان دەدات كە لەوانەیە چەند خەسڵەتێكی ناوەكی كەسیی بن (Internal Personal).

٢. هۆكاره بەربەستەكان: كە بەرگری دەستەبەر دەكەن یان هێوركردنەوەی مەترسی دەستەبەر دەكەن (Mediate)[١].

دووەم: هۆكاره نەرێنییەكان: ئەو تایبەتمەندی و بارودۆخە كەسییانەن كە ئەگەری ڕوودانی ڕووداوی نەرێنی یان بەردەوامی حاڵەتی نەرێنی دەدەن یان زیاد دەكەن وپەیوەندییان هەیە بە ڕووداوی نەرێنی (زیانبەخش)، ئەو هۆكارانەش هەردووكیان لەدەرەوەی دەسەڵاتی تاكن وپۆلێندەكرێن بەسەر دوو پۆلدا:

١.هۆكاره جێگیرەكان- بێجوڵەكان: وەك (تەمەن، ڕەگەز، باری كۆمەڵایەتی، مێژووی حاڵەت، تۆماری تەندرووستی) كە گۆڕاكارییان بەسەردا نایەت. لەبەرئەوە زیاتر پشتی پێدەبەسترێت لە ئاماژەكانی ڕوودانی مەترسی لە داهاتوودا، وە ئەم هۆكارانە كاتێك هاوبەش دەبن لەگەڵ هۆكاره ناجێگیرەكان، ئەوا زیاتر كاریگەر دەبن بۆ ڕوودانی مەترسی لە داهاتوودا[٢].

٢. هۆكاره ناجێگیرەكان- جوڵەدارەكان- زیندووەكان: ئەو هۆكارانەن كە بەپێی كات گۆڕانكاری بەسەردا دێت وەك (بەكارهێنانی ماددەی قەدەغەكراو، هەڵوێست، بیروباوەڕ، دۆخی پیشەیی، مووچە). كە دەكرێت لایەنێك بێت لە تاك یان لایەنێك بێت لە ژینگەی تاك كە زیاتر دەتوانرێت مامەڵەیان لەگەڵ بكرێت، یان بەڕێوە ببرێن. ئەو هۆكاره جوڵەدارانەی كە زۆر بە هێواشی گۆڕانكارییان بەسەردا دێت و پێیان دەوترێت هۆكاره مەترسییە درێژخایەنەكان، ئەو هۆكارانەن كە بە زوویی گۆڕانكارییان دێت بەسەردا پێیان دەوترێت هۆكاره توندەكان (Acute factors) ، كاریگەریشیان لەسەر مەترسی كورتخایەن دەبێت[٣] [٤].

٢: ٣: جۆرەكانی مەترسی پیشەیی لە خزمەتگوزارییە كۆمەڵایەتییەكاندا: مەترسی پێكدێت لە دوو گۆڕاوی پێكهێنەر: ئەنجام و ئەگەر. بەمانای ئەوەی كە هەر پیشەگەرێك كە نرخاندن بۆ مەترسی دەكات لەسەر بنەمای ترسناكی ئەو ئەنجامانەی كە ئەگەرە ڕووبدات[٥]. مەترسی پلەی جیاوازی هەیە، هەروەها چەند جۆرێكیشی هەیە

---

1 Mizrahi, Terry & Larry E. Davis (2008): Encyclopedia of Social Work, 20th Edition, Op. Cit., p528.
2 Barry, Monica (2007): Effective Approaches To Risk Assessment In Social Work-An International Literature Review Final Report, Scottish Executive Social Research, Op. Cit.,p5.
3 Burman, Michele & others (2007): Research and practice in risk assessment and risk management of children and young people engaged in offending behaviours, G. University, Ed., Scotland : The scottish centre for crime and justice research report, p10-17.
4 Department of Health, National Risk Management Programme (2007): Best Practice in Managing Risk, London , Great Britain, p13-14.
5 Carson, David & Andy Bain. (2008): Professional Risk and working with people First Published, Jessica Kingsley Publishers, Great Britain, p20-21.

لە ڕووی جەستەیی و دەروونی و کۆمەڵایەتی، بەرامبەر تاکەکان، خێزانەکان، گروپەکان، کۆمەڵگەکان، بۆ پیشەگەر خۆی، هاوپیشەکانی تری، هاوکار، بەڕێوەبەری کار ، دامەزراوە بەگشتی. مەترسی لە پیادەکردنی کاری کۆمەڵایەتیدا پۆلێندەکرێت بەسەر دوو پۆلدا و بریتین لە:

١. مەترسی کە کەسانێك بۆ کەسانێکی تری دروستدەکەن، یان دەبنە هۆی مەترسی بۆ کەسانی تر.

٢. مەترسی کە کەسانێك تووشی دەبن، یان ئامادەیی ڕووبەڕووی مەترسیان هەیە لە لایەن کەسانی ترەوە[1]. لەم پۆلێنکردنەی مەترسی سێ جۆر مەترسی دیاریدەکرێت کە بریتین لە:

١. مەترسی بەرامبەر سوودمەند لەلایەن کەسانی ترەوە لەلایەن کەسی پەیوەندیدار بە کێشەی سوودمەندەوە.

٢. مەترسی سوودمەند بەرامبەر خودی خۆی بەهۆی ڕەفتاری خۆیەوە، وەك خۆکوشتن، پشت گوێخستنی خود، خۆ تووشکردن بەڕەفتاری مەترسی بەهۆی کەسانێك کەتووشی خڵەفان بوون.

٣. مەترسی بەرامەبەر کەسی ناسراو یان کەسی نەناسراو لەلایەن سوودمەندەوە، وەك کەسی حوکمدراو بە تاوان، وەهەندێك لەوانەی کە نەخۆشی ژیرییان هەیە و هتد.[2].

٢: ٤ : خەسڵەتەکانی مەترسی پیشەیی لە خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییەکاندا: خەسڵەتەکانی مەترسی پیشەیی لە پیادەکردنی کاری کۆمەڵایەتیدا لە چوار ڕووەوە دیاریدەکرێت:

١. لە ڕووی سەرچاوەوە: مەترسی سرووشتی، مەترسی لە دەرئەنجامی چالاکی مرۆییەوە.

٢. لە ڕووی هاوپەیوەندییەوە: مەترسی پەیوەست بێت بە تاکێکەوە یان مەترسی پەیوەست لەنێوان چەند تاکێکدا.

٣. لە ڕووی دووبارەبوونەوە: مەترسی دووبارە ئەبێتەوە بە تێپەڕبوونی کات، یان لەگەڵ مەترسی تر کەڵەکە دەبێت.

٤. لە ڕووی هێزەوە: مەترسی ڕێژەکەی نزمە بەڵام کاریگەرییەکەی بەهێزە یاخود ڕێژەکەی بەرزە بەڵام کاریگەرییەکەی لاوازە لە کردارەکانی چاودێری کۆمەڵایەتیدا[3].

1 Hazel, Kemshall & others (2013): Working with Risk: Skills for Contemporary Social Work, First Published ed., Polity Press, Great Britain, p4.
2 Phyllida, Parsloe (1999): Risk Assessment in Social Care and Social Work, Op. Cit., p9-10.
3 Holzmann, Robert & others (2003): Social Risk Management The World Bank's Approach To Social Protection In A Globalization World, Op. Cit., p6.

٢: ٥ چوارچێوەی تیۆری مەترسی پیشەیی لە پیادەکردنی کاری کۆمەڵایەتیدا: سنوری تیۆری ئەم توێژینەوەیە دەچێتە چوارچێوەی تیۆری مەترسی و خۆڕاگری (Risk and resilience)، کە یەکێکە لە تیۆرەکانی پیادەکردنی پیشەیی لە کاری کۆمەڵایەتیدا وچوارچێوەیەکی تیۆری هەمە– بیردۆزییە و بیرۆکە سەرەکییەکەی بریتییە لەوەی کە مرۆڤ توانای خۆڕاگری هەیە و دەتوانێت زاڵ ببێت بەسەر ڕوداوە زیان بەخشەکاندا وسەرەڕای کارەسات دەتوانێت خۆشگوزەرانی بەدەستبهێنێت.

ئەم تیۆرە بنیادنراوە لەسەر تیۆری گەشەسەندنی ژینگەیی وێنەکراوە لەسەر شێوەی توێژینەوەی درمناسی (Epidemiological). بۆچوونی ئەم بیردۆزە بۆ تاکە لەسەر بازنەی ژیان (مەترسی بونیادێکی تاکییە لە کۆمەڵگای هاوچەرخدا)، شیاوە و کارپێدەکرێت بۆ هەموو جۆرە سستمێك بە هەر قەبارەیەك بێت لەوانەش لە پرۆسەی دەستوەردانی پیشەیی لە دابینکردنی خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییەکان لەلایەن پیشەگەرەوە[1].

خۆڕاگری (کە بەمانای نەرمی– جیری دێت)، کە گۆڕانکاری بەسەردا دێت بەپێی تێپەڕبوونی کات، بەردەوامبوون دەگەیەنێت بۆ بەدەستهێنانی گونجاندنێکی باش سەرەڕای بوونی مەترسی گەشەکردوو، فشاری توند، کارەساتی درێژخایەن. خۆڕاگری واتە گەشەپێدانی کۆمەڵێك ڕەفتاری خۆپارێزی و هێز، کە دەکەوێتەگەڕ یان ئاشکرا دەبێت یان دەردەکەوێت لەکاتی پێزانین بە شەش دۆخ و بریتین لە:

١. ئەزمونێکی زۆر زەحمەت، نموونە وەك دەستبەکاربوون لە پیشەی نوێ یان زەحمەت.
٢. گەشەپێدانی تێپەڕبوون ، نموونە وەك بوون بە دایك یان بوون بە باوك.
٣. کارەساتی تاك، نموونە وەك جیاکاری وەچەوساندنەوە.
٤. کارەساتی بەکۆمەڵ، نموونە وەك کارەساتی سرووشتی و جەنگ.
٥. گۆڕانکاری سستمی، نموونە وەك بەکارهێنانی تەکنەلۆژی.
٦. گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی سیاسی بەرفراوان، نموونە وەك تەقینەوەی ناوەکی. بە سێ شێواز: گۆڕاو (ژینگە ،خاسیەتی تاك)، کەسەکە (ڕەفتاری مەترسی کە ڕەگەز و تەمەن و نەژاد وئاراستەی ڕەگەزی و توانادەگرێتەوە)، ڕێسا (باشترکردنی جۆری ژیان) ئەوەش بە زیادکردنی ژمارە وجۆری سەرچاوەکان[2].

٢: ٦ کرداری نرخاندن و بەڕێوەبردنی مەترسی پیشەیی لە پیادەکردنی کاری کۆمەڵایەتیدا: نرخاندنی مەترسی هەنگاوی یەکەم و بەردەوامە لە کردارەکانی نێوان پیشەگەر و سوودمەند، وەتێیدا پێداچوونەوە

---
1 Mizrahi, Terry & Larry E. Davis (2008): Encyclopedia of Social Work, 20th Edition, Op. Cit., p526.
2 Mizrahi, Terry & Larry E. Davis (2008): Encyclopedia of Social Work, 20th Edition, Ibid, p527-528.

دەکرێت بە کردارەکاندا وپاڵپشتی کردنی بۆ یارمەتیدانێکی گونجاو بەبێ زیادەڕەویکردن یان کەموکورتی لە دەستێوەردانی پیشەییدا[1] . لەڕێی:

١. دیاریکردن و نرخاندنی سرووشتی مەترسییەکە.

٢. هاوسەنگکردن لەنێوان ماف و بەرپرسیارییەتی سەرجەم لایەنەکانی پەیوەندیدار بە ترسەکەوە.

٣. چاودێریکردنی مەترسییەکە بەبەردەوامی و بەڕێوەبردنی[2] .

نرخاندنی مەترسی لەسەر کۆمەڵێك ڕێسا دیاریکراوە، بریتین لە (بەڵگە و شیکردنەوەی ڕاست و تەواو ودەستکەتنی زانیاری لەجیاتی حوکمدانی پیشەیی پێشوەخت، پیشەگەرەکان زمانێکی هاوبەشیان هەبێت بۆ مەترسی وتێگەیشتنی هاوبەشیان هەبێت بۆ چەمکەسەرەکییەکانی و بەکارهێنانەکانیان، پشتبەستن بە بەڵێننامەی ڕوون و ئاشکرا لە کارکردندا وە سەیرکردنی نرخاندنی مەترسی وەك ئەوەی کە کردارێکە بەشێکە لە کردارە کارگێڕگێڕییەکانی تر)[3] .

لە نرخاندندا کرداری داڕشتنی مەترسی (Risk formulation) ئەنجامدەدرێت واتە دیاریکردنی توندی و قەبارەی مەترسییەکە لە ڕووی کاریگەرییەوە کە بەهۆیەوە ئامادەکاری و خێرایی کرداری دەستێوەردان و مانەوەی هۆکارەکانی پارێزی دیاریدەکات و شیدەکاتەوە لەگەڵ چۆنێتی کارلێککردنیان و دەرئەنجامەکەیان کە پێویستی بە ڕێککەوتن هەیە لەگەڵ سوودمەند و ئەوانەی کە پەیوەندیدارن بە کرداری چاودێریکردنەوە[4] .

مەترسی دەتوانرێت بەڕێوەببرێت (Management) ودابڕێژرێت لەسەر بنەمای نرخاندنی مەترسی لەڕێی گەشەپێدانی پلانی نەرم (Flexible) کەبەشێوەیەکی گشتی دابەشدەبێت بەسەر سێ پۆلی سەرەکیدا، کە بریتین لە:

١. پلانی پارێز جێبەجێدەکرێت پێش ئەوەی مەترسی ڕووبدات بۆ ڕێگریکردن یان کەمکردنەوەی، ئەمە پلانی بەرگەگرتنی مەترسییە، کە جەخت دەکاتە سەر خۆشگوزەرانی ئەقڵی ، ماف، توانا، هەڵبژاردن ، بەشداریکردن.

1 Burman, Michele & others (2007): Research and practice in risk assessment and risk management of children and young people engaged in offending behaviours, Op. Cit., p10-11.

2 Hothersall, Steve J. & Mike Mass-Lowit (2010): Need, Risk and Protection in Social Work Practice, First Published ed., Bell & Bain Ltd, Glasgow, Great Britain, p3.

3 Barry, Monica (2007): Effective Approaches To Risk Assessment In Social Work-An International Literature Review Final Report, Op. Cit., p3.

4 Department of Health, National Risk Management Programme (2007): Best Practice in Managing Risk, Op. Cit., p17.

٢. پلانی کەمکردنەوە یان سوککردنی مەترسی پێش ئەوەی ڕوو بدات بۆ کەمکردنەوەی کاریگەریی ڕووداوی مەترسی کە لەداهاتوودا ڕوودەدات، ئەوەش لە ڕێی کۆی ئەوەی لەبەردەستدایە، کە جەختدەکاتە سەر درووستی جەستەیی – ترسی جەستەیی –ئازاردانی جەستەیی، دەستبەسەردا گرتن، توانا نەمان–پەککەوتن[1].

٣. پلانی مامەڵە کردن دادەڕێژرێن لەگەڵ مەترسی دوای ڕوودانی مەترسی بۆ کەمکردنەوەی کاریگەری مەترسی دوای ئەوەی کە ڕوودەدات[2].

کرداری دەستگرتن بەسەر مەترسیدا و پاراستنی ئەو دەستبەسەردا گرتنە چەند شێوازێك دەگرێتەوە:

١. دەستبەسەرداگرتنی ڕەفتاری تاك، ئەوەی کە دەتوانێت یان ئەوەی کەناتوانێت ئەنجامی بدات.

٢. دەستبەسەرداگرتنی زانیاری وەرگیراو یان بەدەستهێنراو لە کەسانی ترەوە (بەڵگە).

٣. دەستبەسەرداگرتنی ژینگەی فیزیکی، ژینگەی کۆمەڵایەتی کە لەلایەن کەسانی ترەوە ئەزمونکراوە یان بەسەریان هاتووە.

بڕیاردانی دروست – شیاو – ڕاست لە بارودۆخی مەترسیدا ، کە بەهۆیەوە پیشەگەر دەتوانێت دەرئەنجامی جیاواز بەدەستبهێنێت حەوت سەرچاوەی گرنگ دەگرێتەوە ، ئەوانیش بریتین لە (ڕاوێژکردن بە هاوکاران – هاوپیشەکان، بەدەستهێنانی سەپەرشتی گونجاو، پیاچوونەوە بە پێوەرە ڕەوشتییەکاندا، پیاچوونەوە بە ڕێنمایی پەیوەندیدار و یاساو ڕێساو پارێزییەکان، پیاچوونەوە بە توێژینەوە و بلاّوکراوە پەیوەندیدارەکان، بەدەستهێنانی ڕاوێژی یاسایی لەکاتی پێویستدا، بەبەڵگەییکردنی هەنگاوەکانی پرۆسەی بڕیاردان[3]. سێ ڕێسای سەرەکی هەیە بۆ زیادکردن یان کەمکردنی مەترسی پیشەیی کە بریتین لە متمانە لە نێوان پیشەگەر و سوودمەند، لەنێوان پیشەگەر وە بەڕێوەبەر وە دەسەڵاتدان بەپیشەگەر بۆ ئەوەی بە باوەڕ بەخۆ بوونەوە – بەپشت بەستن بە زانیاری و توانای خۆی کاربکات، هەروەها وتووێژکردن لە نێوان لایەنەکاندا)[4].

---

1 Barry, Monica (2007): Effective Approaches To Risk Assessment In Social Work-An International Literature Review Final Report, Ibid, p5-6.
2 Holzmann , Robert & others (2003): Social Risk Management The World Bank's Approach To Social Protection In A Globalization World, OP. Cit., p6.
3 Reamer, F. G. (2015): Risk Management in Social Work, Columbia University Press, New York , U.S.A, p14-16.
4 Barry, Monica (2007): Effective Approaches To Risk Assessment In Social Work-An International Literature Review Final Report, Op. Cit., p40.

بەشی دووەم: لایەنی مەیدانی توێژینەوەکە:

٣: ڕێوشوێنی مەیدانی توێژینەوەکە:

ئەم توێژینەوەیە لە جۆری توێژینەوەی وەسفی- شیکارییە بەکارهێنانی هەریەك لە ڕێبازەکانی مێژوویی و ڕوپێوی کۆمەڵایەتی و بەراوردکاری بۆ وەسفکردن و شیکردنەوەی وردی مەترسی پیشەیی لە پیادەکردنی کۆمەڵایەتیدا بەپێی ئەنجامەکانی کە لە سەرەتادا ئاماژەی پێکراوە.

٣: ١: کۆمەڵگەی توێژینەوەکە: کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بریتییە لە شاری سلێمانی.

٣: ٢: نموونەی توێژینەوەکە: لەبەر ڕۆشنایی بابەتی توێژینەوەکە کە "مەترسی پیشەییە لە پیادەکردنی کاری کۆمەڵایەتیدا"، لەبەرئەوەی ئەم توێژینەوەیە لە ڕووی زانستی و ئەکادیمیەوە نوێیە ویەکەم توێژینەوەی زانستییە لە کۆمەڵگەی توێژینەوەکەدا و لەپێناو دەستکەوتن و دیاریکردنی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە وردی و زانستیانە، نموونەی توێژینەوەکە بە شێوەیەکی مەبەستدار هەڵبژێردرا، واتە بەمەبەست ژمارەیەك دامەزراوای فەرمی هەڵبژێردران کە یارمەتی مرۆیی بەو کەسانە پێشکەشدەکەن کە لە بارودۆخی نائاساییدان لە ڕووی جەستەیی، دەروونی، کۆمەڵایەتی و یاساییەوە، ئەو دامەزراوە فەرمییانەی کە پیشەگەری کاری مرۆیی (کۆمەڵایەتی، دەروونی)یان هەیە و پیادەی کاری کۆمەڵایەتی دەکەن بەپێی ڕۆڵی پیشەییان لە دامەزراوەکەدا وەکو (توێژەری کۆمەڵایەتی، توێژەری دەروونی، ڕێنماییکاری دەروونی، چارەسازی دەروونی). بە میتۆدی ڕوپێوی کۆمەڵایەتی گشتگیر هەموو ئەو پیشەگەرانە وەرگیراون کە لەو دامەزراوانەدا کار دەکەن و کۆی گشتییان بریتی بوو لە (٦٦) پیشەگەر.

لە کۆی (٦٦) پیشەگەر تەنها توانرا (٥٤) پیشەگەر بەشداری پێبکرێت لە توێژینەوەکەدا، ئەوەش بەهۆی ئەوەی کە (٢) پیشەگەر کە لە ڕەگەزی مێ بوون لە مۆڵەتی ماوە درێژدا بوون بۆ ماوەی (ساڵێك)، (١٠) پیشەگەرەکەی تر کە پێنجیان ڕەگەزی مێ و پێنجەکەی تریشیان لە ڕەگەزی نێر بوو ڕازی نەبوون بە چاوپێکەوتن بەهۆی هەستیارییان دەربارەی بابەتی توێژینەوەکە سەڕای بوونی پاڵپشتیکردن یاخود هاوکاری زانستی - ئەکادیمی ڕەسمی و دامەزراوەیی دامەزراوە هەڵبژێردراوەکان و ڕاسپاردنی پیشەگەرەکانیان بەڵام لەپێناو پابەند بوونی زانستی تەواو ڕەزامەندی و ئارەزوومەندی تەواو درا بە پیشەگەرەکان لە بەشداریکردنیان لە توێژینەوەکەدا. (خشتەی ١).

خشتەی ١ (نموونەی توێژینەوەکە)

ژ	جۆری دامەزراوە	ژ.پیشەگەری بنەڕەتی		ناوی دامەزراوە	ژ.پیشەگەری لێتوێژراو	
١	چاکسازی	22	١٤	چاکسازی ئافرەتان و نەوجەوانان	١١	١٤
			٨	چاکسازی پیاوان	٣	
٢	دادوەری	7	٤	دادگای باری کەسێتی	٣	٥
			٣	دادگای نەوجەوانان	٢	
٣	تەندرووستی جەستەیی	16	٨	نەخۆشخانەی هیوا تایبەت بە نەخۆشی شێرپەنجە (بەشی گەوران)	٦	١٤
			٣	نەخۆشخانەی هیوا تایبەت بە نەخۆشی شێرپەنجە (بەشی منداڵان)	٣	
			٥	نەخۆشخانەی سوتاوی	٥	
٤	تەندرووستی دەروونی	21	٨	سەنتەری چارەسەرکردنی نەخۆشی دەروونی نەخۆشخانەی فریاکەوتن	٨	٢١
			٨	نەخۆشخانەی سۆزی دەروونی تایبەت بە ڕەگەزی مێ	٨	
			٥	نەخۆشخانەی شەهید صلاحی ئەندازیار تایبەت بە ڕەگەزی نێر	٥	
کۆ	٤	66	٦٦	١٠	٥٤	٥٤

٣: ٣: ئامرازی کۆکردنەوەی زانیاری مەیدانی توێژینەوەکە: سرووشتی جێبەجێکردنی هەنگاوەکانی توێژینەوەکە لە مەیدانی کۆمەڵگەی توێژینەوەکەدا وایخواست کە گونجاوترین ئامراز بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لە نموونەی توێژینەوەکە چاوپێکەوتنی ڕەسمی نیمچە ڕێکخراو بێت (Formal-Simi structure interview).

بۆ ئەم مەبەستە (٢١) پرسیاری داخراو و کراوە و نیمچە داخراو پێشوەخت ئامادەکرا، کە (٨)یان پرسیاری گشتی – سەرەتایی بوون دەربارەی نموونەی توێژینەوەکە (پیشەگەرەکان) وەکو (ڕەگەز، تەمەن، باری کۆمەڵایەتی، بڕوانامەی زانستی، پسپۆڕی، ناونیشانی پیشەیی، ناوی دامەزراوەکە، ماوەی خزمەتی پیشەیی). (١٣) پرسیارەکەی تر تایبەت بوون بە بابەتی توێژینەوەکە.

وەچاوپێکەوتن لەگەڵ (٥٤) پیشەگەری بەشداربوو لە توێژینەوەکەدا ئەنجامدرا، ئەو ماوەیەی کە هەر چاوپێکەوتنێك دەیخایاند بە نزیکەیی کاتژمێر و نیوێك بۆ دوو کاتژمێر بوو لە چەند ڕۆژی جیاوازدا و لە ماوەی (٤) مانگدا بەپێی خواست و ئارەزو وبواری لێتوێژراوان (نموونەی توێژینەوەکە).

٣: ٤: کەرەستەی ئاماری بەکارهاتووی توێژینەوەکە: لە دەرهێنانی ئەنجامی ژمارەیی یاخود ئاماری پرسیارە داخراوەکانی چاوپێکەوتندا چەند کەرەستە و هاوکێشەی ئاماری بەکارهێنراون وەکو هاوکێشەی تا بۆ دوو نموونە (Paired sample T-test)، ناوەندی ژمێرەیی (Mean) جگە لە بەکارهێنانی ڕێژەی سەدی (%-Percentage).

٣: ٥: شیکردنەوەی ئەنجامەبەدەستهاتووەکان بەپێی ئامانجەکانی توێژینەوەکە:

٣: ٥: ١: ئامانجی یەکەم: زانینی مەترسی پیشەیی پیشەگەر بەپێی جۆری دامەزراوە: سەرجەم ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە لە سەرجەم دامەزراوەکانی نموونەی توێژینەوەکەدا ڕووبەڕووی مەترسی پیشەیی دەبوونەوە بەڵام بە ڕێژە و ئاست و پلەی جیاواز. هەروەها ڕێژە و ئاست و پلە وکارکردن لە کەیسە مەترسیدارەکان و وازهێنان لە کارکردن تێیاندا جیاواز بوو بە پێی جۆری دامەزراوەکە و جۆر و ڕێژە و ئاست و پلەی مەترسییە پیشەییەکە. (خشتەی ٢).

خشتەی ٢ (مەترسی پیشەیی پیشەگەر بەپێی جۆری دامەزراوە)

ژ	بابەتی جیاوازیکردن	جۆری دامەزراوە			
		چاکسازی	دادوەری	تەندرووستی جەستەیی	تەندرووستی دەروونی
١	ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەیی	کۆی (١٤)یان ڕووبەڕووی دەبونەوە. (٢)یان زۆر بەکەمی، (٥)یان بەکەمی، (٥)یان زۆر، (٢)یان زۆرزۆر. ناوەندی ژمێرەیی (٣.٥).	کۆی (٥)یان ڕووبەڕووی دەبونەوە.(٤)یان بەکەمی، (١)یان بە زۆری. ناوەندی ژمێرەیی (٢.٥).	کۆی (١٤)یان ڕووبەڕووی دەبونەوە.(3)یان زۆر بەکەمی، (٥)یان بەکەمی، (5)یان زۆر، (1)یان زۆرزۆر. ناوەندی ژمێرەیی (٣.٥).	کۆی (21)یان ڕووبەڕووی دەبونەوە. (4)یان زۆر بەکەمی، (6)یان بەکەمی، (9)یان زۆر، (2)یان زۆرزۆر. ناوەندی ژمێرەیی (٢.٢٥).
٢	جۆری مەترسی پیشەیی	جەستەیی(تووشبوونی نەخۆشیە ڤایرۆسیە گواستراوەکان، پەلاماردان)،دەروونی (هەڕەشەلێکردن، قسەپێووتنڕاستەوخۆوبە مۆبایل یان ناڕاستەوخۆ لەڕێی تۆڕە کۆمەلأیەتییەکانەوە،بێزێزیکردن،هەوڵدان بۆ خستنە ناو کێشەوە)،کۆمەلأیەتی(لاوازبوونی پەیوەندییەکۆمەلأیەتییەکان)،یاسایی(دەستێوەردانی یاسایی لایەنی تر).	جەستەیی(ڕووبەڕووبوونی دەرکردن و ڕاونان لەکاتی سەردانکردنی ماڵی کەیس).دەروونی (هەڕەشەلێکردن، بەکارهێنانی قسەی نەشیاو و تۆمەت خستنە پاڵ بە لایەنگیری لایەنی بەرامبەر،فشاری زۆر بەهۆی زۆری کار و جۆرێتی کێشەکان.پیادەکەری پیشەیی نافرەت بەهۆی ڕەگەزیانەوە).	جەستەیی(گواستنەوەی بەکتریا و ڤایرۆسی نەخۆشی).دەروونی (سوتانی دەروونی و تووشبوون بە سستبوون و کەمتوانایی).	جەستەیی(پەلاماردان،گواستنەوەی ڤایرۆسی نەخۆشی).دەروونی (تورەیی،هەڵچوونی کتوپڕ، قسەی ناشرین،هەڕەشە لێکردن،درووستبوونی هەست بەرامبەرپیشەگەر،تێکچوون و شلەژانی دەروونی،دڵە ڕاوکێ وشەکەتی لە کاردا).کۆمەلأیەتی(کاڵبوونەوەی پەیوەندییە کۆمەلأیەتییەکان، قسە بەدواتان،گومانلێکردن،دڵپیسی).یاسایی.
٣	کارکردن لەکەیسی مەترسیداردا	(١) کاری لەسەر نەدەکرد.(١٣) کاریان لەسەر دەکرد،(٣) هەمیشە،(٨) هەندێکجار، (٢) بەکەمی کاریان لەسەر دەکرد. ناوەندی ژمێرەیی (٣.٥).	کۆی (٥) هەمیشە کاریان لەسەر دەکرد. ناوەندی ژمێرەیی (٥).	(١)یان کاری لەسەر نەدەکرد.(١٣)یان کاریان لەسەر دەکرد، (٤)یان هەمیشە،(٥)یان هەندێکجار،(٤)یان بەکەمی. ناوەندی ژمێرەیی (٣.٥).	کۆی (21)یان کاریان لەسەر دەکرد. (٥)یان هەمیشە،(٦)یان بەکەمی،(٩)یان هەندێکجار،(١)یان زۆر بەکەمی. ناوەندی ژمێرەیی (٥.٢٥).
٤	ڕیزبەندی هۆکاری کەسی کارکردن لەسەر کەیسی مەترسیدار	(ڕەگەز،توانای جەستەیی،توانای زیرەکی، تەمەن، باری کۆمەلأیەتی،باروذۆخی کۆمەلأیەتی،باروذۆخی دەروونی).	(ڕەگەز،تەمەن،باری کۆمەلأیەتی،توانای زیرەکی،توانای جەستەیی،باروذۆخی دەروونی،باروذۆخی کۆمەلأیەتی).	(باروذۆخی دەروونی،توانای جەستەیی،توانای زیرەکی،باروذۆخی کۆمەلأیەتی،باری کۆمەلأیەتی،ڕەگەز، تەمەن).	(باروذۆخی دەروونی،باروذۆخی کۆمەلأیەتی، ڕەگەز،باری کۆمەلأیەتی،توانای جەستەیی، تەمەن،توانای زیرەکی).

٥	ڕیزبەندی هۆکاری پیشەیی کارکردن لەسەر کەیسی مەترسیدار	(شارەزایی و ئەزموون،پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکە، پاڵپشتی یاسایی،یارمەتیدانی دامەزراوەی تری پەیوەندیدار، ئاستی زانیاری و نوێکاری پیشەگەر دەربارەی پیشەکە، یارمەتیدانی هاوپیشەکان، تێڕوانین بۆ پیشەکە،ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ،پاڵپشتی دارایی)	(پاڵپشتی یاسایی،شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە،پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکە، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، پاڵپشتی دارایی،یارمەتیدانی هاوپیشە، یارمەتیدانی دامەزراوەی تری پەیوەندیدار، تێڕوانین بۆ پیشەکە).	(ئاستی زانیاری و نوێکاری پیشەگەر دەربارەی پیشەکە،شارەزایی و ئەزموون، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکە،یارمەتیدانی دامەزراوەی تری پەیوەندیدار،ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ،یارمەتیدانی هاوپیشە،تێڕوانین بۆ پیشەکە، پاڵپشتی یاسایی،پاڵپشتی دارایی).	(شارەزایی و ئەزموون،ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ،ئاستی زانیاری و نوێکاری پیشەگەر دەربارەی پیشەکە،پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکە،یارمەتیدانی هاوپیشە،پاڵپشتی دارایی،یارمەتیدانی دامەزراوەی تری پەیوەندیدار،پاڵپشتی یاسایی، تێڕوانین بۆ پیشەکە).
٦	ڕیزبەندی هەڵوێستی ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەیی	(پشتگوێخستن،گواستنەوەی بۆ لایەنی تر،کەمکردنەوەی،پێشپێگرتنی).	(پشتگوێخستنی،کەمکردنەوەی، پێشپێگرتنی، گواستنەوەی بۆ لایەنیتر).	(پشتگوێخستنی،کەمکردنەوەی،پێشپێگرتنی، گواستنەوەی بۆ لایەنی تر).	(پێشپێگرتنی،کەمکردنەوەی،گواستنەوەی بۆ لایەنی تر،پشتگوێخستنی).
٧	ڕیزبەندی پشتپێبەستن لە مەترسی پیشەییدا	(یاسا،واز هێنان لە کەیسەکە،ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی).	(یاسا،وازهێنان لە کەیسەکە، ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی).	(یاسا،ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی،وازهێنان لە کەیسەکە).	(وازهێنان لە کەیسەکە،ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی،یاسا).
٨	ڕیزبەندی داواکردنی یارمەتی لە هەبوونی مەترسی پیشەییدا	(هاوکاری و یارمەتی کارمەندانی ناو دامەزراوە، هاوکاری و یارمەتی لە دەرەوەی دامەزراوەکە).	(بەڕێوەبەر)،(هاوکاری و یارمەتی کارمەندانی ناو دامەزراوە،هاوکاری و یارمەتی لە دەرەوەی دامەزراوەکە).	(بەڕێوەبەر،هاوکارەکان لەناو دامەزراوەکە)،(تەنها پشت بەخۆ بەستن)،(هاوکاری و یارمەتی لە دەرەوەی دامەزراوەکە).	(بەڕێوەبەر،هاوکارەکان لەناو دامەزراوەکە)،(تەنها پشت بەخۆ بەستن)،(هاوکاری و یارمەتی لە دەرەوەی دامەزراوەکە).
٩	ئەوەی دەبێتە مایەی مەترسی پیشەیی	سزادراو خۆی (هەندێکجارجیاوازی ڕەگەزی)، هەندێکجار لایەنی تری کێشەکە، کەسوکاری کەسی سزادراو.	خاوەن کێشە،کەسوکاری خاوەن کێشە.	باروودۆخی جەستەیی،نەخۆشی گوازراوەی نەخۆش (کەیسەکە)،خێزانی نەخۆش،نزمی ئاستی زانستی و پیشەیی پیشەگەر خۆی.	کەیسەکە–نەخۆشەکە،خودی ئیشەکە خۆی، کەسوکاری کەیسەکە.

١٠	ئەو کەیسەی کە دەبێتە مایەی مەترسی پیشەیی	ئەوەی کە (کێشەی زۆری یاسایی هەیە،ئەخۆشییەکی گواستراوەی هەیە)،کوشتن،دوژمنداری، فراندن،مادەی هۆشبەر، کێشەی پەیوەست بەشەرەف،کێشەکانی پەیوەست بە هاوسەرگیری و خێزان،پەیوەندیدار بە کاری باند و مافیا یاخود تیرۆرەوە ،ناتەواوی ئەقڵی یان ناجێگیری باری دەروونی.	کەیسی وەرگرتنەوەی دایەنی– وەرگرتنەوەی منداڵ لە یەکێك لە لایەنەکانی داواکە بۆ لایەنی دووەم لەکاتی چوون بۆ ماڵی هەردوولای داواکە، کوشتن، جیابوونەوە،حوکمی جینایەت (١٥–٢٠ ساڵ).	ئەوەی کە (نەخۆشیەکەی قورسە،باری دەروونی خێزانی ناجێگیرە،کێشەی کۆمەلایەتی خێزانی هەیە، کەسوکاری پاڵپشتی ناکەن،خۆی ئامادە نییەچارەسەر وەربگرێت،هەوڵی زیان بە خۆی یان کەسانی چواردەوری بگەیەنێت).	هەمووی، بەتایبەت ئەوەی لەپلەی بەرزی توندوتیژیدایە، رەگەزی بەرامبەر،خۆی بە نەخۆش نەزانێ،چارەسەر بەکار نەهێنێ، ئینکاری لە بوونی نەخۆشیەکەی بکات، باوەڕی بە چارەسەری دەروونی نییە،بەزۆر دەنێردرێت بۆ چارەسەر،مەترسی بۆ خودی خۆی یان کەسانی دیکە هەیە،رزگاربووی رووداوەی زەبراوی،هەوڵی خۆکوژی و خەمۆکی توند،کەسوکاری نییە،کێشەی کۆمەلایەتی هەیە،پەیوەندی بە پۆلیس و ئاسایشەوە هەیە،کەسوکار بارودۆخی دەروونی ناجێگیرە یان وەك پێویست هاوکار نییە.
١١	کاریگەری مەترسی پیشەیی لە بڕیارداني پیشەییدا	(١٢)یان بە نەرێنی (کار بەناڕاستەی ڕێرەوێکی ناتەندروستدا دەبات،کار و ڕێکارە یاساییەکان ڕێرەوی خۆیان وەرناگرن،کارنەکردن پیشەییانە، لایەنگیریکردن،سەرلێشێواوی ئاستەم بوون لەکارکردندا،کەموکورت بوون لە کارکردندا،دوڵی بەردەوام،بڕیاردان گونجاو و درووست نابێت).(١)یان (شێوازی کارکردنی جیاواز و تایبەتی دەوێت).(١) کاریگەری نییە(سنوری کارکردن دیاریکراوە بە ڕێنمایی و یاسا).	(٢)یان بە نەرێنی (خۆ بەدوورگرتن لە نووسینی ڕاپۆرتێك کە شێوازی بڕیاردانی پێوە بێت). (٣)یان کاریگەری نییە (بڕیاری پیشەیی بە ناڕاستەوخۆیی دەدەن دەربارەی کەیس ئەوەش لەچوارچێوەی ڕاپۆرتی نووسراودا کە ئاڕاستەی دادوەری دەکەن پاشان دادوەر کاری کۆتایی لەسەر دەکات واتە بڕیاری کۆتایی لای دادوەرە).	(١٣)یان بە نەرێنی (بڕیارەکان چیتر لەسەر بناغەی زانستی نامێنێت،پیشەگەر دەکەوتە ژێر کاریگەری کەیس و نەتوانینی بڕیارداني درووست، زۆرجار کەسانی تر لە جێگەی پیشەگەر بڕیار دەدەن وپیشەگەر کۆنترۆڵی خۆی لەدەستی خۆیدا نامێنێت).(١)یان بە ئەرێنی (دەبێتە هۆی باشتر بڕیاردان).	کۆی (٢١)یان بە نەرێنی بەهۆی کەسوکاری نەخۆشەوە (نەگەیشتن بە دەرئەنجامی کۆتایی یان بە چارەسەر نەکراوی بەردەوام دەبێت یاخود چارەسەرێکی نەگونجاوی بۆ دەبێت،خۆ بەدوورگرتن لە نەخۆش، ئاڕاستەی کارکردن دەگۆڕێت، بڕیاردان بە کارنەکردن لەسەر ئەو کەیسە، ئارەزووی گۆڕینی پیشە).لەکەمترین باردا بە ئەرێنی.
١٢	وازهێنان لە کەیس بەهۆی مەترسی پیشەییەوە	(٨)یان مەترسی لایان هۆکاربووە بەڵام (٦)یان مەترسی لایان هۆکارنەبووە تا کار لەسەر کەیس نەکەن. ناوەندی ژمێرەیی (٧).	(٢)یان مەترسی لایان هۆکار بووە بەڵام (٣)یان مەترسی هۆکارنەبووە تا کار لەسەر کەیس نەکەن.ناوەندی ژمێرەیی (٢.٥).	(4)یان مەترسی لایان هۆکار بووە بەڵام (10)یان مەترسی لایان هۆکار نەبووە تا کار لەسەر کەیس نەکەن. ناوەندی ژمێرەیی (٧).	(١٠)یان مەترسی هۆکار بووە بەڵام (١١)یان مەترسی هۆکار نەبووە تا کار لەسەر کەیس نەکەن. ناوەندی ژمێرەیی (١٠.٥).

٣: ٥: ٢: ئامانجی دووەم: دیاریکردنی مەترسی پیشەیی بەپێی ڕەگەز: هەریەك لە ڕەگەزی نێر و مێ ڕووبەڕووی مەترسی پیشەیی دەبوونەوە بە پلەی جیاواز (خشتەی ٣)، ڕەگەزی نێر و مێ جیاواز نە بوون لە یەکتری و نرخی تای دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (0.85) وبچوکترە لە نرخە خشتەییەکەی کە بریتییە لە (١.٩٦)[1].

خشتەی ٣ (ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەیی بەپێی ڕەگەز)

ژ	ڕەگەز / وەڵامەکان	نێر	%	مێ	%	کۆ	%
١	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	2	8.33	7	23.33	9	16.67
٢	بەڵێ بەڵام بەکەمی	8	33.33	١٢	40	٢٠	37.03
٣	بەڵێ زۆر	11	45.83	٩	30	٢٠	37.03
٤	بەڵێ زۆرزۆر	3	12.5	٢	6.67	٥	9.26
کۆ		٢٤	100	٣٠	100	٥٤	١٠٠

ڕەگەزی نێر و مێ جیاواز نە بوون لە کارکردنیان لەسەر ئەو کەیسانەی کە مایەی مەترسی پیشەیین، نرخی تای دەرهێنراو بریتییە لە (0.91) بچوکترەلە نرخە خشتەییەکە کە بریتیە لە (١.٩٦). (خشتەی ٤).

خشتەی ٤ (کارکردن لەسەر کەیسی مەترسی پیشەیی بەپێی ڕەگەز)

ژ	ڕەگەز / وەڵامەکان	نێر	%	مێ	%	کۆ	%
١	بەڵێ هەمیشە	٨	33.33	٩	30	١٧	31.48
٢	بەڵێ هەندێکجار	١١	45.83	١١	36.67	٢٢	40.74
٣	بەڵێ بەڵام بەکەمی	٣	12.5	٩	30	١٢	22.22
٤	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	–	-	١	3.33	١	1.85
٥	نەخێر هەرگیز	٢	8.33	–	-	٢	3.70
کۆ		٢٤	100	٣٠	100	٥٤	١٠٠

هۆکار کەسییەکانی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە دەربارەی ئاستی کارکردن لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو:

1 Healy, Joseph F. (2009): Statistics-A Tool For Social Research, Eighth Edition, Cengage Learning, U.S.A, p457.

ڕەگەزی نێر (ڕەگەز، باری کۆمەڵایەتی، بارودۆخی دەروونی، توانای زیرەکی، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، تەمەن، توانای جەستەیی). ڕەگەزی مێ (بارودۆخی دەروونی، توانای زیرەکی، توانای جەستەیی، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، تەمەن، ڕەگەز، باری کۆمەڵایەتی). کۆی هەردوو ڕەگەز (بارودۆخی دەروونی، توانای زیرەکی،ڕەگەز، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی، باری کۆمەڵایەتی، تەمەن).

هۆکارە پیشەییەکان دەربارەی ئاستی کارکردنی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆکەم بەمشێوەیە بوو:

ڕەگەزی نێر (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، پاڵپشتی یاسایی، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، پارمەتیدانی هاوپیشە، پارمەتیدانی دامەزراوەی تر، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە، پاڵپشتی دارایی). ڕەگەزی مێ (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، پارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پارمەتیدانی هاوپیشە، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە،پاڵپشتی دارایی، پاڵپشتی یاسایی). کۆی هەردوو ڕەگەز (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، پارمەتیدانی هاوپیشە، پارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە، پاڵپشتی دارایی).

هەڵوێستی ئەندامانی نموونەکە لەکاتی ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەییدا بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو:

ڕەگەزی نێر: (کەمکردنەوە، پێشپێگرتن ، پشتگوێخستن، گواستنەوەی بۆ لایەکی تر). ڕەگەزی مێ: (پێشپێگرتن، کەمکردنەوە، گواستنەوەی بۆ لایەکی تر،پشتگوێخستن). کۆی هەردوو ڕەگەز: (کەمکردنەوە، پێشپێگرتن ، گواستنەوەی بۆ لایەکی تر، پشتگوێخستن).

ئەو بژاردەیەی کە ئەندامانی نموونەکە پشتیان پێدەبەست بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو:

ڕەگەزی نێر: (وازهێنان لە کەیسەکە، یاسا، ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی). ڕەگەزی مێ: (ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی، یاسا ، وازهێنان لە کەیسەکە). کۆی هەردوو ڕەگەز: (یاسا، ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی، وازهێنان لە کەیسەکە).

لە بوونی مەترسی پیشەییدا ڕەگەزی نێر بە پلەی یەکەم "تەنها پشتیان بە خۆیان دەبەست" وە بەپلەی دووەم پشتیاندەبەست یاخود داوای پارمەتیان دەکرد لە(هاوکاری ناو دامەزراوەکە، هاوپیشە لە دەرەوەی دامەزراوەکە، بەڕێوەبەر، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار، کەس وکاریان، خێزانەکانیان، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، خاوەن کێشەکە). ڕەگەزی مێ بەپلەی یەکەم (هاوکاری ناو دامەزراوەکە، بەڕێوەبەر) وە بە پلەی دووەم "تەنها پشتیان بە خۆیان دەبەست" وە بە پلەی سێیەم (هاوپیشە لە

دەرەوەی دامەزراوەکە، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، خاوەن کێشەکە، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار، خێزانەکانیان، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، کەس و کاریان). کۆی هەردوو ڕەگەز بە پلەی یەکەم (هاوکاری ناو دامەزراوەکە، بەڕێوەبەر) بە پلەی دووەم "تەنها پشتیان بە خۆیان دەبەست" وە بەپلەی سێیەم (هاوپیشە لە دەرەوەی دامەزراوەکە، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، دامەزراوی حکومی پەیوەندیدار، خێزانەکانیان، خاوەن کێشەکە، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، کەس و کاریان).

ڕەگەزی نێر و مێ جیاواز بوون لە ڕووی کارکردن یان کارنەکردن لەسەر کێشەیەك یان کەیسێکی دیاریکراو بەهۆی مەترسی پیشەییەوە و نرخی تای بەدەستهاتوو بریتی بوو لە (٣) گەورەترە لە نرخە خشتەییەکەی کە بریتییە لە (١.٩٦). ئەو ڕێژەیەش زیاتر بوو لەلای ڕەگەزی نێر بەبەراورد بەڕەگەزی مێ، ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانی ڕەگەزی نێر (1) گەورەترە لە ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانی ڕەگەزی مێ کە بریتییە لە (0)، ئەوەش مانای ئەوەیە کە مەترسی پیشەیی لای ڕەگەزی نێر بەڕێژەیەکی زیاتر هۆکاربووە کە کار لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە نەکەن.(خشتەی ٥).

خشتەی ٥ (وازهێنان لە کارکردن لەسەر کەیس بەهۆی مەترسی پیشەیی بە پێی ڕەگەز)

ژ	ڕەگەز / وەڵامەکان	نێر	%	مێ	%	کۆ	%
١	بەڵێ	١٣	54.17	١٥	50	٢٨	51.85
٢	نەخێر	١١	45.83	١٥	50	٢٦	48.15
کۆ		٢٤	100	٣٠	100	٥٤	١٠٠

٣: ٥: ٣: **ئامانجی سێیەم:** دیاریکردنی مەترسی پیشەیی بەپێی تەمەن: نموونەی توێژینەوەکەجیاواز بوون لە ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەییدا بەپێی تەمەن، نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامی ئەو پیشەگەرانەی کە تەمەنیان (٣٢-٤١) ساڵ بوو بریتییە لە (3.27) گەورەترین ڕێژەیە بە بەراورد بە هەریەك لەو پیشەگەرانەی کە تەمەنیان (٢٢-٣١) ساڵ بوو کە ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراو بریتییە لە (3.20) وە ئەو پیشەگەرانەی کە تەمەنیان (٤٢-٥١) ساڵ بوو، ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراو بچووکترین ڕێژەیە بریتییە لە (1.75). (خشتەی ٦).

خشتەی ٦ (ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەیی بەپێی تەمەن)

ژ	تەمەن / وەڵامەکان	٢٢-٣١	%	٣٢-٤١	%	٤٢-٥١	%	کۆ	%
١	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	5	16.13	4	25	–	–	9	16.67
٢	بەڵێ بەڵام بەکەمی	11	35.48	4	25	5	71.49	20	37.04
٣	بەڵێ زۆر	10	32.26	8	50	2	28.57	20	37.04
٤	بەڵێ زۆرزۆر	5	16.13	–		–	–	5	9.25
کۆ		٣١	100	١٦	100	٧	100	٥٤	١٠٠

ئەو ئەندامانەی نموونەی توێژینەوەکە کە تەمەنیان (٢٢-٣١) بوو بە پلەی یەکەم و زیاتر کاریان لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە دەکرد کە مایەی مەترسی پیشەیی بوون و نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (6.2)، بە پلەی دووەم ئەوانەی کە تەمەنیان (٣٢-٤١) بوو ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (3.2)، بەپلەی سێهەم ئەوانەی کە تەمەنیان (٤٢-٥١) بوو ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (1.4) وبچوکترین ڕێژەیە. (خشتەی ٧)

خشتەی ٧ (کارکردن لەسەر کەیسی مەترسی پیشەیی بەپێی تەمەن)

ژ	تەمەن / وەڵامەکان	٢٢-٣١	%	٣٢-٤١	%	٤٢-٥١	%	کۆ	%
١	بەڵێ هەمیشە	6	19.35	5	31.25	6	85.71	17	31.48
٢	بەڵێ هەندێکجار	14	45.16	8	50	–	–	22	40.74
٣	بەڵێ بەڵام بەکەمی	9	29.03	2	12.5	1	14.29	12	22.22
٤	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	1	3.23	–	–	–	–	1	1.85
٥	نەخێر هەرگیز	1	3.23	1	6.25	–	–	2	3.70
کۆ		٣١	100	١٦	100	٧	١٠٠	٥٤	١٠٠

هۆکارە کەسییەکانی ئاستی کارکردنی نموونەی توێژینەوەکە لەسەر کەیسی مەترسیدار بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو:

تەمەن (٢٢-٣١ ساڵ): (بارودۆخی دەروونی، توانای زیرەکی، ڕەگەز، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، تەمەن، توانای جەستەیی، باری کۆمەڵایەتی). تەمەن (٣٢-٤١ ساڵ): (توانای زیرەکی، توانای جەستەیی، ڕەگەز، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، باری کۆمەڵایەتی، تەمەن، بارودۆخی دەروونی). تەمەن: (٤٢-٥١ ساڵ) (توانای زیرەکی، ڕەگەز، باری کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، بارودۆخی دەروونی، تەمەن). کۆی هەرسێ تەمەنەکە: (بارودۆخی دەروونی، توانای زیرەکی، ڕەگەز، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی، باری کۆمەڵایەتی، تەمەن).

هۆكارە پیشەییەكانی ئاستی كاركردنی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەكە لەسەر كەیسی مەترسیدار به ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ كەم بەمشێوەیە بوو:

تەمەن (٢٢-٣١ ساڵ): (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێكاری خۆیان دەربارەی پیشەكە، ئامادەكردنی زانستی و ئەكادیمی زانكۆ، پاڵپشتیكردنی دامەزراوەكەیان، یارمەتیدانی هاوپیشە، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، تێڕوانینی كۆمەڵگە بۆ پیشەكە، پاڵپشتی دارایی). تەمەن (٣٢-٤١ ساڵ): (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێكاری خۆیان دەربارەی پیشەكە، پاڵپشتیكردنی دامەزراوەكەیان، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، تێڕوانینی كۆمەڵگە بۆ پیشەكە، یارمەتیدانی هاوپیشە، پاڵپشتی یاسایی، ئامادەكردنی زانستی و ئەكادیمی زانكۆ، پاڵپشتی دارایی). تەمەن (٤٢-٥١ ساڵ): (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێكاری خۆیان دەربارەی پیشەكە، پاڵپشتی یاسایی، پاڵپشتیكردنی دامەزراوەكەیان، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، ئامادەكردنی زانستی و ئەكادیمی زانكۆ، تێڕوانینی كۆمەڵگە بۆ پیشەكە، یارمەتیدانی هاوپیشە، پاڵپشتی دارایی). كۆی هەرسێ تەمەنەكە: (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێكاری خۆیان دەربارەی پیشەكە، پاڵپشتیكردنی دامەزراوەكەیان، ئامادەكردنی زانستی و ئەكادیمی زانكۆ، یارمەتیدانی هاوپیشە، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، تێڕوانینی كۆمەڵگە بۆ پیشەكە، پاڵپشتی دارایی).

هەڵوێستی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەكە لەكاتی بوونی مەترسی پیشەییدا بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ كەم بەمشێوەیە بوو:

تەمەن (٢٢-٣١): (پێشپێگرتن، كەمكردنەوە، گواستنەوەی بۆ لایەنێكی تر، پشتگوێخستن). تەمەن (٣٢-٤١): (كەمكردنەوە، گواستنەوەی بۆ لایەنێكی تر، پێشپێگرتن، پشتگوێخستن). تەمەن (٤٢-٥١): (كەمكردنەوە، پێشپێگرتن، گواستنەوەی بۆ لایەنێكی تر، پشتگوێخستن). كۆی هەرسێ تەمەنەكە: (كەمكردنەوە، پێشپێگرتن، گواستنەوەی بۆ لایەنێكی تر، پشتگوێخستن).

ئەو بژاردانەی كە ئەندامانی نموونەی توێژینەوەكە پشتیان پێدەبەست لەكاتی بوونی مەترسی پیشەییدا بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ كەم بەمشێوەیە بوو:

تەمەن (٢٢-٣١): (وازهێنان لە كەیسەكە، ڕێكەوتنی كۆمەڵایەتی، یاسا). تەمەن (٣٢-٤١): (یاسا، ڕێكەوتنی كۆمەڵایەتی، واز لەو كەیسە دەهێنن). تەمەن (٤٢-٥١): (یاسا، وازهێنان لە كەیسەكە، ڕێكەوتنی كۆمەڵایەتی)، كۆی هەرسێ تەمەنەكە: (یاسا، وازهێنان لە كەیسەكە، ڕێكەوتنی كۆمەڵایەتی).

لە بوونی مەترسی پیشەییدا چۆنێتی پشتپێبەستن لای نموونەی توێژینەوەكە بەمشێوەیە بوو:

تەمەن (٢٢-٣١): بە پلەی یەكەم (هاوكاری ناو دامەزراوەكە، بەڕێوەبەر) وە بەپلەی دووەم " تەنها پشتیان بە خۆیان دەبەست" وە بە پلەی سێیەم (هاوپیشە لەدەرەوەی دامەزراوەكە، كەسانی پەیوەندیدار بە كێشەكەوە، خاوەن كێشەكە، خێزانەكانیان، دامەزراوەی حكومی پەیوەندیدار، كەس و كاریان، ڕێكخراوی ناحكومی

پەیوەندیدار). تەمەن (٣٢-٤١): بە پلەی یەکەم (بەڕێوەبەر، هاوکاری ناو دامەزراوەکە، هاوپیشە لەدەرەوەی دامەزراوەکە، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار بە پلەی دووەم " تەنها پشتیان بە خۆیان دەبەست" وە بەپلەی سێیەم (خێزانەکانیان، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، خاوەن کێشەکە، کەس و کاریان). تەمەن (٤٢-٥١): بە پلەی یەکەم " تەنها پشتیان بە خۆیان دەبەست" بە پلەی دووەم (بەڕێوەبەر، هاوپیشەلەدەرەوەی دامەزراوەکە، هاوکاری ناو دامەزراوەکە، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، کەس و کاریان، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار، ڕێکخراوی پەیوەندیدار، خێزانەکانیان، خاوەن کێشەکە). وەکۆی هەرسێ تەمەنەکە بە پلەی یەکەم (هاوکاری ناو دامەزراوەکە، بەڕێوەبەر) وە بە پلەی دووەم "تەنها پشتیان بە خۆیان دەبەست" وە بە پلەی سێیەم (هاوپیشەلەدەرەوەی دامەزراوەکە، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار، خێزانەکانیان، خاوەن کێشەکە، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، کەس و کاریان).

ئەو ئەندامانەی نموونەی توێژینەوەکە کە مەترسی پیشەیی هۆکاربووە بۆ ئەوەی کار لەسەر کەیسێك یان کێشەیەکی دیاریکراو نەکەن ڕێژەیان زیاتر بوو لەوانەی کە مەترسی پیشەیی نەبۆتە هۆکار بۆ وازهێنان و کارنەکردن لەسەر کێشەیەکی دیاریکراو (خشتەی ٨). بە پلەی یەکەم ئەوانەی تەمەنیان (٢٢-٣١) بوو ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراووەڵامەکانیان بریتییە لە (١٥.٥)، بە پلەی دووەم ئەوانەی تەمەنیان (٣٢-٤١)بوو ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراووەڵامەکانیان بریتییە لە (٨)، بە پلەی سێیەم ئەوانەی تەمەنیان (٤٢-٥١) بوو ناوەندی ژمێرەیی بەدەستهاتوو لەوەڵامەکانیانەوە بریتییە لە (٣.٥).

خشتەی ٨ (وازهێنان لە کارکردن لەسەر کەیس بەهۆی مەترسی پیشەیی بەپێی تەمەن)

ژ	تەمەن / وەڵامەکان	٢٢-٣١	%	٣٢-٤١	%	٤٢-٥١	%	کۆ	%
١	بەڵێ	13	41.94	10	62.5	5	71.43	28	51.85
٢	نەخێر	18	58.06	6	37.5	2	28.57	26	48.15
کۆ		٣١	100	١٦	100	٧	١٠٠	٥٤	١٠٠

٣: ٥: ٤: ئامانجی چوارەم: دیاریکردنی مەترسی پیشەیی بەپێی باری کۆمەڵایەتی: ئەو ئەندامانەی نموونەی توێژینەوەکە کە خێزاندار بوون زیاتر و بە پلەی یەکەم ڕووبەڕووی مەترسی پیشەیی دەبوونەوە و نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (١٠.٢٥)، بە پلەی دووەم ئەوانەی کە سەڵت بوون و ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراو بریتییە لە (٣)، بە پلەی سێیەم تاکمردوو بوو، ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکەی بریتییە لە (٠.٢٥). (خشتەی ٩).

خشتەی ٩ (ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەیی بەپێی باری کۆمەڵایەتی)

ژ	باری کۆمەڵایەتی / وەڵامەکان	سەڵت	%	خێزاندار	%	تاک مردوو	%	کۆ	%
١	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	3	25	6	14.63	–	–	9	16.67
٢	بەڵێ بەڵام بەکەمی	5	41.67	14	34.15	1	100	20	37.04
٣	بەڵێ زۆر	3	25	17	41.46	–	–	20	37.04
٤	بەڵێ زۆرزۆر	1	8.33	4	9.76	–	–	5	9.25
کۆ		12	100	41	100	1	100	٥٤	١٠٠

ئەوانەی کە خێزاندار بوون زۆرتر واتە بە پلەی یەکەم کاریان لەسەر ئەو کەیسانە دەکرد کە دەبنە مایەی سەرهەڵدانی مەترسی پیشەیی وە نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراو لە وەڵامەکانیان بریتیە لە (٨.٢)، ئەوانەی کە سەڵت بوون بە پلەی دووەم بوو ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوبریتییە لە (٢.٤)، بە پلەی سێیەم و بچوکترین ڕێژە بۆ ئەو پیشەگەرە بوو کە تاکمردوو بوو ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکەی بریتییە لە (٠.٢). (خشتەی ١٠).

خشتەی ١٠ (کارکردن لەسەر کەیسی مەترسی پیشەیی بەپێی باری کۆمەڵایەتی)

ژ	باری کۆمەڵایەتی / وەڵامەکان	سەڵت	%	خێزاندار	%	تاک مردوو	%	کۆ	%
١	بەڵێ هەمیشە	3	25	13	31.71	1	100	17	31.48
٢	بەڵێ هەندێکجار	5	41.67	17	41.46	–	–	22	40.74
٣	بەڵێ بەڵام بەکەمی	4	33.33	8	19.51	–	–	12	22.22
٤	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	–	–	1	2.44	–	–	1	1.85
٥	نەخێر هەرگیز	–	–	2	4.88	–	–	2	3.70
کۆ		12	100	41	100	1	١٠٠	٥٤	١٠٠

هۆکار کەسییەکانی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە لە ئاستی کارکردن لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو:

سەڵت:(توانای جەستەیی، بارودۆخی دەروونی، توانای زیرەکی، ڕەگەز، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، باری کۆمەڵایەتی، تەمەن).خێزاندار:(بارودۆخی دەروونی، ڕەگەز، توانای زیرەکی، تەمەن، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، باری کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی).کۆی هەردووکیان: (بارودۆخی دەروونی، توانای زیرەکی، ڕەگەز، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی، باری کۆمەڵایەتی، تەمەن).

هۆکارە پیشەییەکانی ئاستی کارکردنی ئەندامانی نموونەکە لەسەر کەیسی مەترسیدار بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆکەم بەمشێوەیە بوو:

سەڵت: (ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، شارەزایی و ئەزموون، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، یارمەتیدانی هاوپیشە، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، پاڵپشتی دارایی، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە). خێزاندار: (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، یارمەتیدانی هاوپیشە، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە، پاڵپشتی دارایی). کۆی هەردووکیان: (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، یارمەتیدانی هاوپیشە، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە، پاڵپشتی دارایی).

هەڵوێستی ئەندامانی نموونەکە لەکاتی ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەییدا بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو: سەڵت: (کەمکردنەوە، پێشپێگرتن، پشتگوێخستن، گواستنەوەی بۆ لایەنێکی تر). خێزاندار: (کەمکردنەوە، پێشپێگرتن، گواستنەوەی بۆ لایەنێکی تر، پشتگوێخستن). تاکمردوو: (پێشپێگرتن، کەمکردنەوە، گواستنەوەی بۆ لایەنێکی تر). کۆی هەرسێکیان: (پێشپێگرتن، کەمکردنەوە، پشتگوێخستن، گواستنەوەی بۆ لایەنێکی تر).

ئەو بژاردەیەی کە ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە پشتیان پێدەبەست لە ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەییدا بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو:

سەڵت: (یاسا، وازهێنان لە کەیسەکە، ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی). خێزاندار: (ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی، وازهێنان لە کەیسەکە، یاسا). تاکمردوو: (یاسا). کۆی هەرسێکیان: (یاسا، ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی، وازهێنان لە کەیسەکە).

لە بوونی مەترسی پیشەییدا پشتپێبەستن وداواکردنی یارمەتی ئەندامانی نموونەکە بەمشێوەیە بوو:

سەڵت: بە پلەی یەکەم (هاوکاری ناو دامەزراوەکە، بەڕێوەبەر، هاوپیشەی دەرەوەی دامەزراوەکە) بە پلەی دووەم "تەنها پشتیان بەخۆیان دەبەست" بە پلەی سێیەم (خێزانەکانیان، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، کەس و کاریان، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار، ڕێکخراوەی ناحکومی پەیوەندیدار، خاوەن کێشەکە). خێزاندار: بە پلەی یەکەم (هاوکاری ناو دامەزراوەکە، بەڕێوەبەر) بە پلەی دووەم "تەنها پشتیان بەخۆیان دەبەست" بە پلەی سێیەم (هاوپیشەی دەرەوەی دامەزراوەکە، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار، خاوەن کێشەکە، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، خێزانەکانیان، کەس و کاریان). تاکمردوو: (دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار، هاوکاری ناو دامەزراوەکە، بەڕێوەبەر). کۆی هەرسێکیان: بە پلەی یەکەم (هاوکاری ناو دامەزراوەکە، بەڕێوەبەر) بە پلەی دووەم "تەنها پشتیان بە خۆیان دەبەست" بە پلەی سێیەم (هاوپیشەی دەرەوەی دامەزراوەکە، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار، خێزانەکانیان، خاوەن کێشەکە، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، کەس و کاریان).

مەترسی پیشەیی بە پلەی جیاواز هۆکار بووە بۆ ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە کە کار لەسەر کێشەیەك یان کەیسێکی دیاریکراو نەکەن، بە پلەی یەکەم ئەوانەی کە خێزاندار بوون نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (٢٠.٥)، بە پلەی دووەم ئەوانەی کە سەڵت بوون وە ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراو بریتییە لە (٦)، بە پلەی سێیەم و کەمترین ڕێژە بۆ تاکمردوو بوو، ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکەی بریتییە لە (٠.٥). (خشتەی ١١).

خشتەی ١١ (وازهێنان لە کارکردن لەسەر کەیس بەهۆی مەترسی پێشەیی بەپێی باری کۆمەڵایەتی)

ژ	باری کۆمەڵایەتی / وەڵامەکان	سەڵت	%	خێزاندار	%	تاك مردوو	%	کۆ	%
١	بەڵێ	4	33.33	25	60.98	–	–	٢٩	53.70
٢	نەخێر	8	66.67	16	39.02	1	100	٢٥	46.30
کۆ		١٢	100	٤١	100	١	١٠٠	٥٤	١٠٠

٣: ٥: ٥: ئامانجی پێنجەم: دیاریکردنی مەترسی پیشەیی بەپێی بڕوانامە: هەڵگرانی بڕوانامەی بەکالۆریۆس و ماستەری نموونەی توێژینەوەکە جیاواز بوون لەئاستی ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەییدا وە نرخی تای دەرهێنراو لە تێکڕای وەڵامەکانیان بریتییە لە (٢.٩٢) گەورەترە لە نرخە خشتەییەکەی کە بریتییە لە (١.٩٦). ئەو پیشەگەرانەی کە هەڵگری بڕوانامەی بەکالۆریۆس بوون زۆرتر ڕووبەڕووی مەترسی پیشەیی دەبوونەوە وە ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراو لە وەڵامەکانیان بریتییە لە (١٢.٢٥) گەورەترە لە ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامی هەڵگرانی بڕوانامەی ماستەر کە بریتییە لە (١.٢٥). (خشتەی ١٢).

خشتەی ١٢ (ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەیی بەپێی بڕوانامە)

ژ	بڕوانامە / وەڵامەکان	بەکالۆریۆس	%	ماستەر	%	کۆ	%
١	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	8	16.33	1	20	9	16.66
٢	بەڵێ بەڵام بەکەمی	17	34.69	3	60	20	37.04
٣	بەڵێ زۆر	20	40.82	-	-	20	37.04
٤	بەڵێ زۆرزۆر	4	8.16	1	20	5	9.26
کۆ		٤٩	100	٥	100	٥٤	١٠٠

هەڵگرانی بڕوانامەی بەکالۆریۆس و ماستەر جیاوازبوون لەکارکردنیان لەسەر ئەو کەیسانەی کە مایەی سەرهەڵدانی مەترسی پیشەیین، نرخی تای دەرهێنراو لە تێکڕای وەڵامەکانیان بریتییە لە (٢.٤٢) کە گەورەترە لە نرخە خشتەییەکەی کە بریتییە لە (١.٩٦). هەڵگرانی بڕوانامەی بەکالۆریۆس زیاتر واتە بە پلەی یەکەم کاریان لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە دەکرد وە نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (٩.٨)

و گەورەترە لە نرخی ناوەندی ژمێرەیی هەڵگرانی بڕوانامەی ماستەر کە بریتییە لە (١). (خشتەی ١٣).

خشتەی ١٣ (کارکردن لەسەر کەیسی مەترسی پیشەیی بەپێی بڕوانامە)

ژ	بڕوانامە / وەڵامەکان	بەکالۆریۆس	%	ماستەر	%	کۆ	%
١	بەڵێ هەمیشە	15	30.61	2	40	17	31.48
٢	بەڵێ هەندێکجار	21	42.86	2	40	23	42.59
٣	بەڵێ بەڵام بەکەمی	11	22.45	-	-	11	20.37
٤	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	1	2.04	-	-	1	1.85
٥	نەخێر هەرگیز	1	2.04	1	20	2	3.70
کۆ		٤٩	100	٥	100	٥٤	١٠٠

هۆکار کەسییەکانی ئاستی کارکردنی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو: هەڵگرانی بڕوانامەی بەکالۆریۆس: (بارودۆخی دەروونی، ڕەگەز، توانای زیرەکی، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی، باری کۆمەڵایەتی، تەمەن). هەڵگرانی بڕوانامەی ماستەر: (توانای زیرەکی، ڕەگەز، تەمەن، بارودۆخی دەروونی، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی، باری کۆمەڵایەتی). کۆی هەردووکیان: (بارودۆخی دەروونی، توانای زیرەکی، ڕەگەز، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی، باری کۆمەڵایەتی، تەمەن).

هۆکارە پیشەییەکانی ئاستی کارکردنی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆکەم بەمشێوەیە بوو: بەکالۆریۆس: (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، یارمەتیدانی هاوپیشە، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە، پاڵپشتی یاسایی، پاڵپشتی دارایی). ماستەر: (شارەزایی و ئەزموون، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، پاڵپشتی یاسایی، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، یارمەتیدانی هاوپیشە، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە، پاڵپشتی دارایی). کۆی هەردووکیان: (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، یارمەتیدانی هاوپیشە، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە، پاڵپشتی دارایی).

هەڵوێستی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە لەکاتی ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەییدا بەپێی ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو: هەڵگرانی بڕوانامەی بەکالۆریۆس: (پێشپێگرتن ، کەمکردنەوە، گواستنەوەی بۆ لایەنێکی تر، پشتگوێخستن). هەڵگرانی بڕوانامەی ماستەر: (کەمکردنەوە، گواستنەوەی بۆ لایەنێکی تر،

پشتگوێخستن، پێشپێگرتن). کۆی هەردووکیان: (کەمکردنەوە، پێشپێگرتن ، گواستنەوەی بۆ لایەنێکی تر، پشتگوێخستن).

ئەو بژاردەیەی کە ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە پشتیان پێدەبەست بە پێی ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو:

هەڵگرانی بڕوانامەی بەکالۆریۆس: (ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی، یاسا، واز لەو کەیسە دەهێنن). هەڵگرانی بڕوانامەی ماستەر: (یاسا، وازهێنان لە کەیسەکە، ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی). کۆی هەردووکیان: (یاسا، وازهێنان لە کەیسەکە، ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی).

لە بوونی مەترسی پیشەییدا داواکردنی یارمەتی یان پشت پێبەستنی هەڵگرانی بڕوانامەی بەکالۆریۆس بە پلەی یەکەم (هاوکاری ناو دامەزراوەکە، بەڕێوەبەر) بەپلەی دووەم "تەنها پشتیان بەخۆیان دەبەست" وە بە پلەی سێیەم (هاوپیشەکانی دەرەوەی دامەزراوەکە، خاوەن کێشەکە، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، خێزانەکانیان، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار ، کەس و کاریان، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار). وە هەڵگرانی بڕوانامەی ماستەر بە پلەی یەکەم (هاوکاری ناو دامەزراوەکە، بەڕێوەبەر، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، هاوپیشەکانی دەرەوەی دامەزراوەکە) بە پلەی دووەم "تەنها پشتیان بەخۆیان دەبەست" بە پلەی سێیەم (دامەزراوە ی حکومی پەیوەندیدار، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، خێزانەکانیان، کەس و کاریان، خاوەن کێشەکە). وە لە کۆی هەردووکیان بە پلەی یەکەم (هاوکاری ناو دامەزراوەکە، بەڕێوەبەر) بە پلەی دووەم "تەنها پشتیان بەخۆیان دەبەست" وە بە پلەی سێیەم (هاوپیشەکانی دەرەوەی دامەزراوەکە، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار، خێزانەکانیان، خاوەن کێشەکە، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، کەس وکاریان).

مەترسی پیشەیی هۆکاربووە بۆ هەریەکەلە هەڵگرانی بڕوانامەی بەکالۆریۆس و بڕوانامەی ماستەر کە کار لەسەر کێشەیەك یان کەیسێکی دیاریکراو نەکەن بەڵام بەڕێژەی جیاواز، ئەو ڕێژەیەش زیاتر بوو لەلای هەڵگرانی بڕوانامەی بەکالۆریۆس وە نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (٢٤.٥) و گەورەترە لە نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامی هەڵگرانی بڕوانامەی ماستەر کە بریتییە لە (٢.٥). (خشتەی ١٤).

خشتەی ١٤ (وازهێنان لە کارکردن لەسەر کەیس بەهۆی مەترسی پیشەیی بەپێی بڕوانامە)

ژ	بڕوانامە / وەڵامەکان	بەکالۆریۆس	%	ماستەر	%	کۆ	%
١	بەڵێ	25	51.02	3	60	28	51.85
٢	نەخێر	24	48.98	2	40	26	48.15
کۆ		٤٩	100	٥	100	٥٤	١٠٠

٣: ٥: ٦: ئامانجی شەشەم: دیاریکردنی مەترسی پیشەیی بەپێی بوار: بواری دەروونی و کۆمەڵایەتی جیاواز نەبوون لە ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەییدا، نرخی تای دەرهێنراوی تێکڕای وەڵامەکانیان بریتییە لە (1.٤٤) وبچووکترە لە نرخە خشتەییەکەی کە بریتییە لە (١.٩٦). (خشتەی ١٥).

خشتەی ١٥ (ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەیی بەپێی بوار)

ژ	بوار / وەڵامەکان	کۆمەڵایەتی	%	دەروونی	%	کۆ	%
١	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	4	16.67	5	16.67	9	16.66
٢	بەڵێ بەڵام بەکەمی	8	33.33	12	40	20	37.04
٣	بەڵێ زۆر	9	37.5	11	36.67	20	37.04
٤	بەڵێ زۆرزۆر	3	12.5	2	6.66	5	9.26
کۆ		24	100	30	100	٥٤	١٠٠

پیشەگەرانی بواری کۆمەڵایەتی و دەروونی جیاواز نەبوون لە کارکردنیان لەسەر ئەو کەیسانەی کە دەبنە مایەی سەرهەڵدانی مەترسی پیشەیی، نرخی تای دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (٠.٦٤) کە بچووکترە لە نرخە خشتەییەکەی کە بریتییە لە (١.٩٦). (خشتەی ١٦).

خشتەی ١٦ (کارکردن لەسەر کەیسی مەترسی پیشەیی بەپێی بوار)

ژ	بوار / وەڵامەکان	کۆمەڵایەتی	%	دەروونی	%	کۆ	%
١	بەڵێ هەمیشە	10	41.67	7	23.33	17	31.48
٢	بەڵێ هەندێکجار	10	41.67	12	40	22	40.74
٣	بەڵێ بەڵام بەکەمی	2	8.33	10	33.33	12	22.22
٤	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	1	4.16	-	-	1	1.85
٥	نەخێر هەرگیز	1	4.16	1	3.33	2	3.70
کۆ		24	100	30	100	٥٤	١٠٠

هۆکار کەسییەکانی ئاستی کارکردنی ئەندامانی نموونەی نوێژینەوەکە لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو: کۆمەڵایەتی: (بارودۆخی دەروونی، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، باری کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی، توانای زیرەکی، ڕەگەز، تەمەن). دەروونی: (توانای زیرەکی، ڕەگەز، بارودۆخی دەروونی، تەمەن، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، باری کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی). کۆی هەردووکیان: (بارودۆخی دەروونی، توانای زیرەکی، ڕەگەز، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، باری کۆمەڵایەتی، تەمەن، توانای جەستەیی).

هۆکارە پیشەییەکانی ئاستی کارکردنی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆکەم بەمشێوەیە بوو: کۆمەڵایەتی: (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری

خۆیـان دەربـارەی پیشـەکە، پاڵپشـتیکردنی دامەزراوەکـەیان، یارمەتیـدانی هاوپیشـە، پاڵپشـتی یاسـایی، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە، پاڵپشتی دارایی). دەروونی: (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشـەکە، ئامادەکردنی زانسـتی و ئـەکادیمی زانکـۆ، پاڵپشـتیکردنی دامەزراوەکـەیان، یارمەتیـدانی هاوپیشـە، پاڵپشـتی دارایـی، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشـەکە). کۆی هـەردووکیان (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، یارمەتیدانی هاوپیشـە، یارمەتیدانی دامـەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، پاڵپشتی دارایی، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە).

هەڵویستی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە لەکاتی ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەییدا بەپێی ڕیزبەندی لـە زۆرەوە بۆ کـەم بەمشێوەیە بـوو: کۆمەڵایـەتی: (کەمکردنـەوە، گواسـتنەوەی بـۆ لایـەنێکی تـر، پێشـپێگرتن، پشتگوێخسـتن). دەروونـی: (پێشـپێگرتن، کەمکردنـەوە، پشتگوێخسـتن، گواسـتنەوەی بـۆ لایـەنێکی تـر). کـۆی هەردووکیان: (کەمکردنەوە، پێشپێگرتن، گواستنەوەی بۆ لایەنێکی تر، پشتگوێخستن).

ئەو بژاردەیەی کە ئەندامانی نموونەکە پشتیان پێدەبەست بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو:

بواری کۆمەڵایەتی: (یاسا، ڕێکـەوتنی کۆمەڵایـەتی، وازهێنـان لە کەیسـەکە). بـواری دەروونـی: (وازهێنـان لـە کەیسـەکە، یاسـا، ڕێکـەوتنی کۆمەڵایـەتی). کـۆی هـەردووکیان: (یاسـا، ڕێکـەوتنی کۆمەڵایـەتی، وازهێنـان لـە کەیسەکە).

لە بوونی مەترسی پیشەییداو داواکردنی یارمـەتی و پشـت پێبەسـتن، ئەنـدامانی نموونەکـە بەمشێوەیە بـوو: بواری کۆمەڵایـەتی بـە پلـەی یەکـەم بریتـی بـوو لـە (بەڕێوەبـەر، هاوکـاری نـاو دامەزراوەکـە، دامـەزراوەی حکومی پەیوەندیدار، کەسانی پەیوەندیدار بـە کێشـەکەوە، هاوپیشـەکانی دەرەوەی دامەزراوەکـە، ڕێکخـراوی نـاحکومی پەیوەندیـدار)، بـە پلـەی دووەم "تـەنها پشـتیان بـە خۆیـان دەبەسـت" ، وە بـە پلـەی سـێیەم (خـاوەن کێشـەکە، خێزانـەکانیان، کـەس و کاریـان). بـواری دەروونـی بـە پلـەی یەکـەم (هاوکـاری نـاو دامەزراوەکـە، بەڕێوەبـەر، هاوپیشەکانی دەرەوەی دامەزراوەکـە) بـە پلـەی دووەم "تـەنها پشـتیان بەخۆیان دەبەسـت" وە بـە پلـەی سـێیەم (خێزانەکانیان، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، کەس و کاریـان، دامـەزراوەی حکومی پەیوەندیـدار، خـاوەن کێشەکە، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار). وەکۆی هـەردووکیان بـە پلـەی یەکـەم (هاوکـاری نـاو دامەزراوەکـە، بەڕێوەبەر، هاوپیشەکانی دەرەوەی دامەزراوەکە) بە پلەی دووەم "تەنها پشتیان بەخۆیان دەبەسـت" وە بـە پلـەی سێیەم (کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار ، خێزانەکانیان، خـاوەن کێشـەکە، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، کەس و کاریان).

مەترسی پیشـەیی هۆکـاربووە بـۆ پیشـەگەرانی بـواری کۆمەڵایـەتی و دەروونـی کـە کـار لەسـەر کەیسـێك یـان پیشەیەکی دیاریکراو نەکەن بەهەمان ئاستی لێکچوو، نرخی تای دەرهێنراو بۆ وەڵامەکانیان بریتییە لە (١.٥) و

بچووکترە لە نرخە خشتەییەکەی کە بریتییە لە (١.٩٦). (خشتەی ١٧).

خشتەی ١٧ (وازهێنان لە کارکردن لەسەر کەیس بەهۆی مەترسی پیشەیی بەپێی بوار)

ژ	بوار / وەڵامەکان	کۆمەڵایەتی	%	دەروونی	%	کۆ	%
١	بەڵێ	13	54.17	14	46.67	27	50
٢	نەخێر	11	45.83	16	53.33	27	50
کۆ		24	100	30	100	٥٤	١٠٠

٣: ٥: ٧: ئامانجی حەوتەم: دیاریکردنی مەترسی پیشەیی بەپێی ماوەی خزمەتی پیشەیی: ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی بەپێی خزمەتی پیشەیی جیاواز بوو، ئەو ئەندامانەی نموونەی توێژینەوە کە کەسالآنی خزمەتیان (١-١٥) ساڵ بوو بە پلەی یەکەم واتە زۆرتر ڕووبەڕووی مەترسی پیشەیی دەبوونەوە و نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (١١.٢٥)، بەپلەی دووەم ئەوانەی کە سالآنی خزمەتیان (١٦-٢٥) بوو، وەناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (١.٢٥)، بە پلەی سێیەم ئەوانەی کە خزمەتیی پیشەییان لە (١ساڵ کەمتر) بوو ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە(١). (خشتەی ١٨).

خشتەی ١٨ (ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەیی بەپێی ماوەی خزمەتی پیشەیی)

ژ	ماوەی خزمەتی پیشەیی / وەڵامەکان	١ ساڵ کەمتر	%	١-١٥	%	١٦-٢٥	%	کۆ	%
١	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	2	50	7	15.55	-	-	9	16.67
٢	بەڵێ بەڵام بەکەمی	-	-	16	35.55	4	80	20	37.04
٣	بەڵێ زۆر	2	50	17	37.78	1	20	20	37.04
٤	بەڵێ زۆرزۆر	-	-	5	11.11	-	-	5	9.25
کۆ		٤	100	٤٥	100	٥	100	٥٤	١٠٠

ئەندامانی نموونەکە جیاوازبوون لە کارکردن لەسەر ئەو کەیس و کێشانەی کە دەبنە مایەی سەرهەڵدانی مەترسی پیشەیی بەپێی ماوەی خزمەتی پیشەییان، بەپلەی یەکەم و زۆرترین ڕێژەی ئەوانە بوو کە ماوەی خزمەتی پیشەییان (١-١٥)ساڵ بوو، نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (٩)، بەپلەی دووەم ئەوانەی کە خزمەتی پیشەییان (١٦-٢٥)ساڵ بوو، نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (١)، بە پلەی سێیەم ئەوانەی کە خزمەتی پیشەییان لە (١ساڵ کەمتر بوو) نرخی ناوەندی ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (٠.٨). (خشتەی ١٩).

خشتەی ١٩ (کارکردن لەسەر کەیسی مەترسی پیشەیی بەپێی ماوەی خزمەتی پیشەیی)

ژ	ماوەی خزمەتی پیشەیی / وەڵامەکان	١ ساڵ کەمتر	%	١-١٥	%	١٦-٢٥	%	کۆ	%
١	بەڵێ هەمیشە	–	–	12	26.67	5	100	17	31.48
٢	بەڵێ هەندێکجار	1	25	21	46.67	–	–	22	40.74
٣	بەڵێ بەڵام بەکەمی	3	75	9	20	–	–	12	22.22
٤	بەڵێ بەڵام زۆر بەکەمی	–	–	1	2.22	–	–	1	1.85
٥	نەخێر هەرگیز	–	–	2	4.44	–	–	2	3.70
کۆ		٤	100	٤٥	100	٥	١٠٠	٥٤	١٠٠

هۆکارە کەسییەکانی ئاستی کارکردنی ئەندامانی نموونەکە لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەومشێوەیە بوو: خزمەتی پیشەیی (١ساڵ کەمتر): (بارودۆخی دەروونی، توانای جەستەیی، توانای زیرەکی، تەمەن، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، ڕەگەز، باری کۆمەڵایەتی). خزمەتی پیشەیی (١-١٥ساڵ): (ڕەگەز، بارودۆخی دەروونی، توانای زیرەکی، باری کۆمەڵایەتی، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، تەمەن، توانای جەستەیی). خزمەتی پیشەیی (١٦-٢٥ساڵ) :(توانای زیرەکی، ڕەگەز، تەمەن، بارودۆخی دەروونی، باری کۆمەڵایەتی، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی). کۆی هەرسێکیان: (بارودۆخی دەروونی، ڕەگەز، توانای زیرەکی، بارودۆخی کۆمەڵایەتی، توانای جەستەیی، باری کۆمەڵایەتی، تەمەن).

هۆکارە پیشەییەکانی ئاستی کارکردنی ئەندامانی نموونەکە لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو: خزمەتی پیشەیی (١ساڵ کەمتر): (ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، شارەزایی و ئەزموون، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، یارمەتیدانی هاوپیشە، پاڵپشتی دارایی، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە). خزمەتی پیشەیی (١-١٥ساڵ): (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێ:اری خۆیان دەربارەی پیشەکە، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، یارمەتیدانی هاوپیشە، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە، پاڵپشتی دارایی). خزمەتی پیشەیی (١٦-٢٥ساڵ) :(شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، پاڵپشتی یاسایی، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، یارمەتیدانی هاوپیشە، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە، پاڵپشتی دارایی). کۆی هەرسێکیان: (شارەزایی و ئەزموون، ئاستی زانیاری و نوێکاری خۆیان دەربارەی پیشەکە، پاڵپشتیکردنی دامەزراوەکەیان، ئامادەکردنی زانستی و ئەکادیمی زانکۆ، یارمەتیدانی هاوپیشە، یارمەتیدانی دامەزراوەی تر، پاڵپشتی یاسایی، تێڕوانینی کۆمەڵگە بۆ پیشەکە، پاڵپشتی دارایی).

هەڵوێستی ئەندامانی نموونەکە لەکاتی ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەییدا بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ

کـەم بەمشـێوەیە بـوو: خزمـەتی پیشـەیی (١سـاڵ کـەمتر): (کەمکردنـەوە، پێشـپێگرتن، پشتگوێخسـتن، گواستنەوەی بۆ لایەنێکی تر). خزمەتی پیشەیی (١-١٥ساڵ): (کەمکردنەوە، پێشپێگرتن، گواستنەوەی بۆ لایەنێکی تر، پشتگوێخستن). خزمەتی پیشەیی (١٦-٢٥ساڵ): (کەمکردنەوە، پێشپێگرتن، گواستنەوەی بۆ لایـەنێکی تـر، پشتگوێخسـتن)، هەرسـێکیان (کەمکردنــەوە، پێشـپێگرتن، گواسـتنەوەی بـۆ لایــەنێکی تـر، پشتگوێخستن).

ئەو بژاردەیەی کە ئەندامانی نموونەکە پشتیان پێدەبەست بە ڕیزبەندی لە زۆرەوە بۆ کەم بەمشێوەیە بوو: خزمەتی پیشەیی (١ساڵ کەمتر): (واز لەو کەیسە دەهێنن، یاسا، ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی)، خزمـەتی پیشـەیی (١-١٥ساڵ) (ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی، یاسا، واز لەو کەیسە دەهێنن). خزمـەتی پیشـەیی (١٦-٢٥ساڵ): (یاسا، واز لەو کەیسە دەهێنن، ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتی). کۆی هەرسێکیان: (یاسا، واز لەو کەیسە دەهێنن، ڕێکـەوتنی کۆمەڵایەتی).

لـەبوونی مەترسـی پیشـەییدا پشتپێبەسـتن و یارمـەتی وەرگرتنـی ئەنـدامانی نموونەکـە بەمشـێوەیە بـوو: خزمەتی پیشـەیی (١ساڵ کـەمتر): بەپلـەی یەکـەم (هاوکـاری نـاو دامەزراوەکـە، بەڕێوەبـەر، هاوپیشـەی دەرەوەی دامەزراوەکە، خێزانەکانیان) بە پلەی دووەم "تـەنها پشـتیان بـە خۆیـان دەبەسـت" بـە پلـەی سـێیەم (کـەس و کاریـان، کەسـانی پەیوەندیـدار بـە کێشـەکەوە، خاوەن کێشـەکە، دامـەزراوە ی حکومی پەیوەندیـدار، ڕێکخـراوی ناحکومی پەیوەندیدار). خزمەتی پیشەیی (١-١٥ساڵ): بە پلەی یەکەم (هاوکـاری نـاو دامەزراوەکـە، بەڕێوەبـەر) بە پلەی دووەم "تەنها پشتیان بەخۆیان دەبەست" بە پلەی سێیەم (هاوپیشەی دەرەوەی دامەزراوەکە، کەسـانی پەیوەندیـدار بـە کێشـەکەوە، دامـەزراوەی حکومی پەیوەندیـدار، خـاوەن کێشـەکە، ڕێکخـراوی نـاحکومی پەیوەندیدار ، خێزانەکانیان، کەس و کاریان). خزمەتی پیشەیی (١٦-٢٥ساڵ): بە پلەی یەکـەم "تـەنها پشـتیان بە خۆیان دەبەست" بە پلەی دووەم (بەڕێوەبەر، کەسانی پەیوەندیدار بە کێشەکەوە، هاوکاری ناو دامەزراوەکە، هاوپیشەی دەرەوەی دامەزراوەکە، دامەزراوەی حکومی پەیوەندیدار، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، کەس و کاریـان، خێزانـەکانیان، خـاوەن کێشـەکە). کـۆی هەرسـێکیان: بـە پلـەی یەکـەم (هاوکـاری نـاو دامەزراوەکـە، بەڕێوەبـەر) بـە پلـەی دووەم "تـەنها پشـتیان بـە خۆیـان دەبەسـت". بـە پلـەی سـێیەم (هاوپیشـەی دەرەوەی دامەزراوەکە، کەسـانی پەیوەندیـدار بـە کێشـەکەوە، دامـەزراوەی حکومی پەیوەندیـدار، خێزانـەکانیان، خـاوەن کێشەکە، ڕێکخراوی ناحکومی پەیوەندیدار، کەس و کاریان).

مەترسی پیشەیی هۆکار بوو بۆ ئەوەی کە کار لەسـەر کێشـەیەك یـان کەیسـێکی دیاریکراو نەکەن بەڕێژەی جیاواز بەپێی ماوەی خزمەتی پیشەیی، وە بە پلەی یەکەم لای ئەو پیشەگەرانەی کە ماوەی خزمـەتی پیشـەییان (١-١٥)ساڵ بـوو وە نرخـی ناوەنـدی ژمێرەیـی دەرهێنـراوی وەڵامـەکانیان بریتییـە لـە (٢٢.٥)، بـە پلـەی دووەم ئەوانەی کە ماوەی خزمەتی پیشەییان (١٦-٢٥)ساڵ بوو وە نرخی ناوەندی ژمێرەیـی دەرهێنراویوەڵامـەکانیان بریتییە لـە (٢.٥)، بە پلـەی سێیەم ئەوانـەی کـە خزمـەتی پیشـەییان لـە (١سـاڵ کـەمتر) بـوو وە نرخـی ناوەنـدی

ژمێرەیی دەرهێنراوی وەڵامەکانیان بریتییە لە (٢). (خشتەی ٢٠).

خشتەی ٢٠ (وازهێنان لە کارکردن لەسەر کەیس بەهۆی مەترسی پیشەیی بەپێی ماوەی خزمەتی پیشەیی)

ژ	ماوەی خزمەتی پیشەیی / وەڵامەکان	١ساڵ کەمتر	%	١-١٥ ساڵ	%	١٦-٢٥ ساڵ	%	کۆ	%
١	بەڵێ	2	50	23	51.11	3	60	28	51.85
٢	نەخێر	2	50	22	48.89	2	40	26	48.15
کۆ		٤	100	٤٥	100	٥	١٠٠	٥٤	١٠٠

٤ : ڕاسپاردە و پێشنیاری توێژینەوەکە:

لە ئەنجامدانی توێژینەوەکەوە چەند ڕاسپاردە و پێشنیارکان بریتین لە:

٤: ١: **ڕاسپاردەی توێژینەوەکە:** لە کۆی ئەنجامەکانی توێژینەوەکەوەڕاسپاردەکان بریتین لە:

یەکەم: ڕاسپاردە بۆ پیشەگەرانی بوارەکانی دەروونی و کۆمەڵایەتی:

١. گرنگی دان بە ڕاهێنانی زانستی-پیشەیی خۆی بە بەردەوامی بۆ نوێکاری پیشەیی.

٢. سەرپەرشتیاری پیشەیی بێت بۆ هاوکار و هاوپیشەکانی وە هەروەها خۆشی سەرپەرشتیاری پیشەیی هەبێت.

٣. کارکردن بە شێوەی گروپ لەگەڵ (هاوکار) وە (هاوپیشە)کان.

٤. دانانی هێڵی جیاکەرەوە لە نێوان پیشە و ژیاندا (تێکەڵنەکردنی کار بە ژیانی تایبەتی).

٥. گرنگیدان بە لایەنی جەستەیی و دەروونی و کۆمەڵایەتی (پیشەگەر خۆی بۆ خۆی) بەبەردەوامی بۆ نوێبوونەوە.

دووەم: ڕاسپاردە بۆ وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان - عێراق:

١. داڕشتنی یاسای تایبەت بۆ پارێزگاری لە پیشەگەری کاری مرۆیی بە پێی جۆری دامەزراوە.

٢. دیاریکردنی ڕێکار وسنور وسیاسەتی کارکردنی پیشەگەری کاری مرۆیی بە پێی بواری کارکردن و جۆری دامەزراوە.

٣. دیاریکردنی ئەرك و مافی پیشەیی پیشەگەری کاری مرۆیی بە پێی بواری پیشەیی کارکردن و جۆری دامەزراوە.

٤. بوون و گونجاندنی دەرماڵەی مەترسی پیشەیی پیشەگەری کاری مرۆیی بەپێی جۆری دامەزراوە و پیادەکردنی پیشەیی.

٥. بوون و شیاوی یەکە (ژوور)ی تایبەت بە پیشەگەری کاری مرۆیی لە دامەزراوەکاندا.

٤: ٢: پێشنیاری توێژینەوەکە: لەم توێژینەوەیەوە پێویست و گرنگە توێژینەوەی هاوشێوە ئەنجامبدرێت لە:

١. قوتابخانە و خوێندنگەکانی سستەمی پەروەردەدا.

٢. سەنتەرەکانی ڕاوێژکاری خێزانی.

٣. ناوەندەکانی بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی .

٤. شێڵتەرەکانی دالدەدان.

سەرچاوەکانی توێژینەوەکە:

١. بدوي، أحمد ذكي (١٩٧٨) : معجم مصطلحات العلوم الإجتماعية، الطبعة الأولى ، لبنان.

٢. جابر، جابر عبدالحميد و علاء الدين كفافي (١٩٩٥) : معجم علم النفس والطب النفسي، الجزء السابع ، دار النهضة العربية ، القاهرة.

٣. سرحان، نظيمة أحمد محمود (٢٠٠٦) : الخدمة الإجتماعية المعاصرة، الطبعة الأولى ، مجموعة النيل العربية، القاهرة.

٤. سليمان، حسين حسن و آخرون (٢٠٠٥): الممارسة العامة في الخدمة الإجتماعية مع الفرد و الأسرة، طبعة الأولى،مجد المؤسسة الجامعية للدراسات و النشر والتوزيع، بيروت، لبنان.

٥. مجمع الوجيز (١٩٩١): طبعة خاصة بوزارة التربية والتعليم، مصر.

6. Barry, Monica (2007): Effective Approaches To Risk Assessment In Social Work-An International Literature Review Final Report, Scottish Executive Social Research, University of Stirling.

7. Burman, Michele & others (2007): Research and practice in risk assessment and risk management of children and young people engaged in offending behaviours, G. University, Ed., Scotland : The scottish centre for crime and justice research report.

8. Carson, David & Andy Bain. (2008): Professional Risk and working with people First Published, Jessica Kingsley Publishers, Great Britain.

9. Crouhy, Michel & others (2006): The essentials of risk management, The McGraw-Hill Companies, U.S.A.

10. Department of Health, National Risk Management Programme (2007): Best Practice in Managing Risk, London , Great Britain.

11. Dictionary of Human Resources and Personnel Management (2006): Third Edition, A&C Black Publishers Ltd, Italy.

12. Hazel, Kemshal (2002): Risk Social Policy and Welfare, Philadelphia, First Published, Open University Press, U.S.A.

13. Hazel, Kemshall & others (2013): Working with Risk: Skills for Contemporary Social Work, First Published ed., Polity Press, Great Britain.

14. Healy, Joseph F. (2009): Statistics-A Tool For Social Research, Eighth Edition, Cengage Learning, U.S.A.

15. Higham, Patricia (2006): Social Work-Introducing Professional Practice, First Published, SAGE Publication, Great Britain.

16. Holzmann, Robert & others (2003): Social Risk Management The World Bank's Approach To Social Protection In A Globalization World, The Human Development

Network The World Bank, Washington, D.C., U.S.A.
17. Hothersall, Steve J. & Mike Mass-Lowit (2010): Need, Risk and Protection in Social Work Practice, First Published ed., Bell & Bain Ltd, Glasgow, Great Britain.
18. K., Karen & Kirst Ashman (2010): Introduction To Social Work & Social Welfare, Third Edition, Brooks Cole, Cengage Learning, U.S.A.
19. Mizrahi, Terry & Larry E. Davis (2008): Encyclopedia of Social Work, 20th Edition, Volume 4, NASW and Oxford Press, New York.
20. Phyllida, Parsloe (1999): Risk Assessment in Social Care and Social Work, First Published ed., Jessica Kingsley publishers, London, United kingdom.
21. Reamer, F. G. (2015): Risk Management in Social Work, Columbia University Press, New York , U.S.A.
22. Stanley, Tony W. (2005): Making Decisions: Social Work Processes And The Construction of Risk(s) in Child Protection Work,PHD, University of Canterbury, England.

پوختە

ئەم توێژینەوەیە لێکۆڵینەوەی مەترسی پیشەیی پیشەگەرە لە بواری کاری مرۆییدا، بە دیاریکراوی لە پیادەکردنی کاری کۆمەڵایەتیدا و بە پشتبەستن بە ڕێکارەکانی توێژینەوەی وەسفی– شیکاریی، بەکارهێنانی هەریەك لە ڕێبازەکانی مێژوویی و ڕوپێوی کۆمەڵایەتی و بەراوردکاری بە ئامانجی زانین و دیاریکردنی مەترسی پیشەیی بەشێوەیەکی گشتی و هەروەها بەپێی جۆری دامەزراوە و ڕەگەز، تەمەن، باری کۆمەڵایەتی، بڕوانامە، بوار، ماوەی خزمەتی پیشەیی هەموو پیشەگەرانی کارە مرۆییەکان (کۆمەڵایەتی و دەروونی) کە پیادەی کاری کۆمەڵایەتی دەکەن لە چوار جۆری جیاواز و لەچوارچێوەی ژمارەیەکی دیاریکراوی بەمەبەست هەڵبژێردراوی دامەزراوەی فەرمی– حکومی لە شاری سلێمانی کە یارمەتی و خزمەت پێشکەش دەکەن بەو کەسانەی کە لە بارودۆخێکی نائاسایی و کێشەدان. ئەو ئامڕازەی کە گونجا بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لەگەڵ بابەت و کۆمەڵگە و نموونەی توێژینەوەکەدا بریتی بوو لە چاوپێکەوتنی فەرمی نیمچە ڕێکخراو کە پێکهاتبوو لە (٢١) پرسیاری داخراو و کراوە و نیمچە داخراو کە پێشوەخت ئامادەکرا و پاشان ئەنجامدرا بە پێی ڕەزامەندی و بوار ویست لەگەڵ (٥٤) پیشەگەر کە بەشدارییان کرد لە توێژینەوەکەدا. ماوەی چاوپێکەوتنەکان بە نزیکەیی کاتژمێر و نیوێك تا دوو کاتژمێر بوو لە چەند ڕۆژی جیاوازدا و لە ماوەی (٤) مانگدا. بۆ دەرهێنانی ئەنجامی ژمارەیی یاخود ئاماری پرسیارە داخراوەکانی چاوپێکەوتن هاوکێشەی ئاماری تا بۆ دوو نموونە و ناوەندی ژمێرەیی بەکارهێنرا لەگەڵ ڕێژەی سەدی. بە شێوەیەکی گشتی بەپێ ئەنجامی زانیارییە کۆکراوەکان سەرجەمی نموونەی توێژینەوەکە ڕووبەڕووی مەترسی پیشەیی دەبوونەوە و بە پلە و ئاست و ڕێژەی جیاواز. جۆر و ڕێژە و پلە و ئاست و مامەڵەکردنی نموونەکە لەگەڵ مەترسی پیشەیی هاوتا بوو لەگەڵ جۆر و ڕێژە و پلە و ئاستی کێشەی خاوەنکێشەکان (بەکارهێنەری خزمەتگوزاریەکان) و جۆری دامەزراوەکان، وە مەترسییە پیشەییەکان بریتی بوون لە مەترسی (جەستەیی، دەروونی، کۆمەڵایەتی، یاسایی). جیاوازی ڕەگەزی نەبوو لە ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی پیشەیی و ئاستی کارکردن تێیدا بەڵام لای ڕەگەزی نێر زیاتر هۆکاربووە کە وازبهێنن لەکارکردن لەسەر ئەو جۆرە کەیسانە. جیاوازی نەبوو لەنێوان بواری کۆمەڵایەتی و بواری دەروونی لە ڕووبەڕوو بوونەوە و کارکردن و وازهێنان لە کارکردن لەسەر کەیسی مەترسیدار. جیاوازی هەبوو بەپێی تەمەن، باری کۆمەڵایەتی، بڕوانامە و ماوەی خزمەتی پیشەیی لە ڕووبەڕوو بوونەوە و کارکردن و وازهێنان لە کارکردن لەسەر کەیسی مەترسیدار.

Abstract

Professional risk in practicing social work

The present research studied the professional risk in humanity professions particularly in practicing social work. This research guided by the processes of **descriptive-analytical** research through using the methods of **history**, **survey** and **comparative**. this research's main aim was to know and identify the professional risk **in general** and according to **institution's type**, **sex**, **age**, **marital status**, **certification**, **Field** and **service time period** of all the humanities practitioners (**social & psychological**) that practice social work in (**4**) different type institution included the number of **formal-governmental institutions** (which they proved various and different help services to those in need). They had been chosen in an **intensive** way in **the city of Sulaimani**. **Simi structured interview** conducted that contained (**21**) **closed**, **open** and **Simi closed questions** as the appropriate tool in accordance with the subject, the community and the sample of the research, and then the interviews had been done in accordance with the will, permission and time of (**54**) practitioners that wanted to participate in the research, the interviews lasted between one and a half to two hours within (**4**) months. In order to identify the results statistically **paired sample T-test** and **Mean** with **percentage** had been used. **The results** concluded that all the practitioners involved in the research were face professional risk in different degree, level and rate. The type, rate, level, degree and dealing with professional risk were equal with the type, rate and level of the problem of service user and the type of the institutions (Which was physical, psychological, social and legal risks). There were no difference according to sex in face and work on the cases of professional risk, but professional risk was the reason of male practitioners to leave working on the cases. There were no difference according to specialty between social and psychological fields regarding face, work and leave the work on the cases of professional risk. There were differences according to age, marital status, certification and the service time period of practitioner in face, work on and leaving the work on the cases of professional risk.